

Transformacija hrvatske sigurnosne politike - od uvoznika do izvoznika sigurnosti

Debak, Mate

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:261139>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-02**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski Fakultet
Odsjek za sociologiju
2017./2018.

TRANSFORMACIJA HRVATSKE SIGURNOSNE POLITIKE
OD UVOZNIKA DO IZVOZNIKA SIGURNOSTI

DIPLOMSKI RAD

Mate Debak

Mentor: dr. sc. Mirko Bilandžić, izv.prof.

Zagreb, 2018.

SADRŽAJ

SAŽETAK

1. UVOD	4
2. POJAM TRANSFORMACIJE	5
2.1. TIPOVI TRANSFORMACIJE	6
3. POJAM SIGURNOSTI	8
3.1. RAZVOJ NOVOG TEORIJSKOG OKVIRA SIGURNOSTI	9
3.2. NACIONALNA SIGURNOST REPUBLIKE HRVATSKE	10
4. DOMOVINSKI RAT – HRVATSKA KAO UVOZNIK SIGURNOSTI	11
5. HRVATSKA I MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE	16
5.1. REDEFINICIJA SIGURNOSTI I HRVATSKA	17
6. PROMJENE U HRVATSKOJ SIGURNOSNOJ POLITICI	19
6.1. BUDUĆNOST OBRAMBENE REFORME U RH	26
7. HRVATSKA KAO IZVOZNIK SIGURNOSTI	30
7.1 STRATEGIJA SUDJELOVANJA REPUBLIKE HRVATSKE U MIROVNIM MISIJAMA I OPERACIJAMA	35
7.2 HRVATSKA U MIROVNIM MISIJAMA UN-a	37
7.3 HRVATSKA U MIROVNIM MISIJAMA I OPERACIJAMA NATO-a	38
7.4 HRVATSKA U MIROVNIM MISIJAMA I OPERACIJAMA ZSOP-a	39
8. NOVI IZAZOVI I ULOGA RH U EUROATLANTSKIM INTEGRACIJAMA	40
8.1 HRVATSKA OD UVOZNIKA DO IZVOZNIKA SIGURNOSTI I NATRAG	42
9. ZAKLJUČAK	43
10. POPIS LITERATURE	45

SAŽETAK

Sigurnosna politika Republike Hrvatske doživjela je brojne promjene od proglašenja neovisnosti 1991. godine. Promjene u posljednjem desetljeću rezultat su ulaska Republike Hrvatske u euroatlantske integracije. Članstvo Hrvatske u institucijama međunarodne sigurnosti NATO-u i Europskoj uniji uvjetovano je mnogobrojnim zakonskim regulativama koje utječu na razvoj sigurnosne politike i sigurnosnog sektora. Takve su promjene dovele do transformacije određenih elemenata u hrvatskoj sigurnosnoj politici, rezultat čega je da je Hrvatska od uvoznika sigurnosti tijekom devedesetih godina prošloga stoljeća postala današnji izvoznik sigurnosti temeljem aktivnog sudjelovanja u međunarodnim organizacijama i mnogobrojnim međunarodnim operacijama i mirovnim misijama. Jamčenje nacionalne i individualne opstojnosti osnovna je zadaća nacionalne države, što čini nacionalnu sigurnosnu politiku jednom od bitnih socio-kulturoloških čimbenika društva. Nacionalna i međunarodna sigurnost ogleda se prvenstveno u političkim i vojnim sferama, a samim time prožima i sveukupnost društva, u čemu se ogleda sociološka relevantnost proučavanja sigurnosti.

Ključne riječi: transformacija, nacionalna sigurnost, međunarodna sigurnost, reforma, euroatlantske integracije, mirovne misije

1. UVOD

Od proglašenja samostalnosti Republike Hrvatske 1991. godine zabilježene su brojne promjene u hrvatskom sigurnosnom sektoru i sigurnosnoj politici. Početkom devedesetih godina prošlog stoljeća promjene su bile odraz krizne situacije i ugroze koja je narušila nacionalni integritet i stabilnost, dok su posljednjih godina promjene u sigurnosnoj politici i sigurnosnom sektoru rezultat ulaska Republike Hrvatske u institucije međunarodne sigurnosti: NATO 1. travnja 2009. i Europsku uniju 1. srpnja 2013.

Sam razvoj sigurnosnih politika, kako u Hrvatskoj tako i u svijetu, uvelike ovisi o stalno promjenjivoj geopolitičkoj situaciji te je uvjetovan međunarodnim odnosima i političkim odgovorima na razne krizne situacije, trenutnim sigurnosnim pristupima, planovima za budućnost i naporima za jačanjem sigurnosne uspješnosti, kako na nacionalnoj tako i na globalnoj razini.

Svrha ovog diplomskog rada je istražiti, analizirati i prikazati razvoj sigurnosne politike i sigurnosnog sektora Republike Hrvatske, počevši od problema s kojima se susretala neposredno nakon osamostaljenja i ugroze koja je narušila nacionalni integritet i stabilnost pa sve do pridruživanja NATO savezu i Europskoj uniji. Posebno ćemo predstaviti važne događaje i čimbenike zbog kojih je Hrvatska tijekom devedesetih godina prošlog stoljeća bila prisiljena djelovati kao uvoznik sigurnosti. Dodatno ćemo prikazati političke i pravne promjene koje su se dogodile nakon kraja Domovinskog rata kako bismo dobili uvid u transformaciju sigurnosne politike i sigurnosnog sektora Republike Hrvatske u kontekstu članstva u međunarodnim organizacijama te analizirati kako je Hrvatska postala važan faktor međunarodne sigurnosti i stabilnosti i izvoznik sigurnosti.

2. POJAM TRANSFORMACIJE

Transformacija kao pojam podrazumijeva temeljitu institucionalnu i organizacijsku promjenu unutar nekog društva. Proces transformacije obuhvaća dvije međusobno isprepletene dimenzije: subjekta koji se transformira, primjerice vlade, režima ili ekonomskog sustava, i načina transformacije, kojim se opisuju načini i metode kojima se transformacija odvija. Prema njemačkom politologu Wolfgangu Merkelu transformacija predstavlja nadređeni pojam svim oblicima, strukturama i aspektima mijenjanja i promjene sustava. Pod pojmom transformacije podrazumijevaju se mijenjanje režima, promjena režima, mijenjanje sustava i promjena sustava ili tranzicija (Merkel, 2011:54).

U kontekstu Republike Hrvatske velike društvene promjene odvijaju se unutar šireg globalnog okvira krize socijalizma, koja je naposljetku rezultirala urušavanjem komunističkih država u istočnoj Europi i na području bivše Jugoslavije. Mnoge od tih država odlučile su promijeniti dotadašnji sistem i zamijeniti ga nekim drugim. Ukoliko je rezultat promjene sistema u pravcu zamjene jednog autoritarnog ili totalitarnog režima demokratskim i liberalno-pluralističkim sistemom, utoliko možemo govoriti o demokratizaciji¹ (Tomić, 2011: 36). Transformacija ne mora nužno označavati prijelaz prema demokratskom sistemu, jer jedan autoritarni režim lako može biti zamijenjen drugim. Tijekom istraživanja transformacije treba razlikovati i to kako neki režim prelazi u drugi tip režima. U tom kontekstu valja razlikovati pojmove transformacije, tranzicije, mijenjanja režima, promjene režima i promjene sustava (Merkel, 2011:70-72).

O *mijenjanju režima* govori se onda kada se počnu mijenjati temeljni načini funkcioniranja i strukture poretka vladavine, pri čemu proces mijenjanja teče postupno, a ne naglo. Ako je riječ o promjeni u drugi tip režima, o istoj možemo govoriti onda kada su temeljito promijenjeni pristup vlasti, struktura vlasti, pretenzija na opseg vlasti i način vladanja. Ako procesi mijenjanja ne obuhvate samo strukture političke vlasti, nego i društveno-ekonomske odnose, govorimo o *promjeni režima i sustava*. Dok je u mijenjanju režima i sustava ishod načelno otvoren, pojam promjene režima i sustava odnosi se na procese transformacije koji dovode do drukčijeg tipa sustava. Kako bi se pojmovno razlikovala od mijenjanja režima, nužno je da se o promjeni režima govori samo onda kada su načelno promijenjeni pristup vlasti, struktura vlasti, pretenzija na opseg vlasti i način vladanja u

¹ Ova se promjena u literaturi često naziva i „tranzicijom u demokraciju“ i tematizira se u sklopu znanosti o tranziciji – tranzitologiji.

nekom režimu. Kod hibridnih režima i „defektnih” demokracija koje se nisu u potpunosti promijenile u demokratske pravne države govorimo o zaustavljenoj ili nepotpunoj promjeni režima. Pojam *transformacije sustava* obuhvaća funkcionalističke i strukturalističke makrosociološke koncepte. Sam koncept transformacije usmjeren je na izučavanje tri aspekta promjena u društvu - promjene političkih režima, promjene društvenih poredaka i promjene gospodarskog sustava (Merkel, 2011: 307).

Tranzicija i transformacija dva su bliska pojma koji nisu sinonimi, iako se ponekad tako upotrebljavaju. Cifrić međudnos između ta dva pojma opisuje kao normu i praksu; tranzicija predstavlja ciljeve i htijenje, a transformacija realizaciju konkretnih promjena u društvu (Cifrić, 1996: 137). U okviru sociologije, znanstvene discipline koja se bavi proučavanjem društvenih struktura, vrijednosti, procesa i institucija, bilo kakva promjena u navedenim vrijedna je pažnje.

2.1. TIPOVI TRANSFORMACIJE

Paralelna transformacija političkog i ekonomskog sistema predstavlja jedan od najznačajnijih oblika transformacije. Takva se transformacija odvijala u državama istočne Europe nakon 1989. godine i pada realsocijalističkog sustava. Prema Merkelu u postkomunističkoj Europi mogu se razaznati tri istodobna procesa transformacije: politička transformacija (prijelaz iz dikature u demokraciju), privredna transformacija (preobrazba kontrolirane u tržišnu privredu) i državna transformacija (Merkel, 2011: 344). Merkel, uz političku i ekonomsku transformaciju, dodatno naglašava i državnu transformaciju, misleći pritom na stvaranje novih država koje su nastale raspadom starih federacija poput Jugoslavije ili Sovjetskog Saveza. Te države karakteriziraju istovremeni procesi transformacije, odnosno liberalizacije, kako ekonomskog tako i političkog sustava (Tomić, 2011: 39). Taj proces podrazumijeva i niz izazova prilikom političkog usklađivanja elemenata transformacije. Naime, dok se mijenja ekonomski sustav, od planske ekonomije prema tržišnoj ekonomiji, potrebno je stvoriti institucije demokracije, a u nekim slučajevima potrebno je i paralelno rješavati teškoće koje se javljaju prilikom stvaranja nove države. Najčešća osnovna podjela transformacije je ona na ekonomsku i političku (Tomić, 2011: 39).

Ekonomska transformacija predstavlja prijelaz od planske prema tržišnoj ekonomiji. Moguće je govoriti o dva osnovna tipa ekonomske transformacije: model „šok terapije” i model postepenog uvođenja reformi (Tomić, 2011: 43-44). Osnovicu prvog tipa

transformacije čini nagli prelazak državne imovine u privatno vlasništvo, ukidanje centralnog planiranja u ekonomiji, odustajanje od državne kontrole cijena i otvaranje nacionalnog tržišta za proizvode iz cijelog svijeta, uz istodobno prihvaćanje zapadnodemokratskog izbornog sistema. Ovu vrst transformacije karakteriziraju radikalne i brze reforme, po čemu se razlikuje od drugog modela ekonomske transformacije kojeg karakterizira postepeno uvođenje reformi. Prvenstveno je tu riječ o dugotrajnijem i temeljitijem razvoju zakonodavstva te postepenom stvaranju i razvijanju ekonomskih institucija. To se konkretno očituje na stvaranju zakonskog okvira koji je usmjeren prema slobodnom tržištu, kao i na jačanju bankovnog sustava. Oba modela ekonomske transformacije za svoj osnovni cilj imaju uspostavu kapitalističkih odnosa u ekonomiji.

Unutar transformacije političkog sustava možemo razlikovati *institucionalnu* transformaciju od *političke* transformacije. Kod institucionalne transformacije riječ je o uspostavljanju novih institucija kao osnove novog političkog sistema. U slučaju liberalne demokracije to su prije svega ustav, parlament, predsjednik i pravosuđe. Kao indikatori za provedenu demokratizaciju uzimaju se: (1) društvena legitimacija ovih institucija, (2) nemogućnost manipuliranja njima i (3) uređene i transparentne procedure (Tomić, 2011: 40). Tek kada se može ustanoviti da društvo u većini ne dovodi u pitanje njihovo postojanje i funkcioniranje, može se govoriti o konsolidiranoj liberalnoj demokraciji. Za razliku od institucionalne, politička transformacija obuhvaća sferu parlamentarne politike. Riječ je o procesu stvaranja višestranačkog sustava uvođenjem niza zakona i pravila vezanih za slobodne izbore koji su najvažniji pokazatelj demokratske konsolidacije. Temeljni preduvjet za to je odgovarajući zakonski okvir. U konačnici valja istaknuti da se o konsolidiranom demokratskom sustavu može govoriti tek ako se zakoni u svakodnevnom životu zaista provode te ako ih se pridržava većina građana.

Izraziti problem koji se može javiti kod izučavanja transformacije je svođenje promjena samo na gospodarske i institucionalne (Peračković, 2004: 491). Takav je pristup sociološki manjkav i neprihvatljiv jer ignorira ostale dimenzije društva. Pri sociološkom razmatranju transformacije važno je imati na umu da se promjene događaju i u drugim društvenim sferama. Promjene u gospodarskoj i institucionalnoj sferi prelijevaju se i u druge pore društva te dovode do evolucije u sociokulturnoj sferi, društvenoj strukturi, stratifikaciji i rezultiraju važnim izmjenama društvenih normi i vrijednosti. U većini novih država koje su nastale raspadom socijalističkog bloka osnovna su pitanja bila vezana uz transformaciju

društvenog i ekonomskog poretka². Zaokupljenost tim pitanjima, kao i sama njihova važnost, učinila je da promjene u tom okviru budu najzamjetljivije i najistraživanije u znanstvenoj literaturi (Tomić, 2011: 51). Promjene u drugim sektorima, poput onih u vojnoj domeni ili u sigurnosnoj politici, znatno su manje zastupljene u sociološkim istraživanjima ili čak nepravedno zapostavljene.

3. POJAM SIGURNOSTI

Od najranijih početaka ljudskih zajednica sigurnost je predstavljala uvjet za preživljavanje, kako individualnih ljudskih bića, tako i samih prvobitnih zajednica. Svaka ljudska zajednica tijekom povijesti pridavala je centralnu ulogu vlastitoj sigurnosti. Koliko god sigurnost bila značajna za opstanak svake ljudske zajednice i njezinih članova, sam njen koncept još uvijek nije u potpunosti istražen niti definiran. Niti sama definicija pojma sigurnosti nije jedinstvena ili uniformna, već je podložna različitim interpretacijama s obzirom na prostornu, vremensku ili kulturološku percepciju promatrača. Možemo ustvrditi kako je pojam sigurnosti iznimno kompleksan i kako se sastoji od većeg broja određenih ideja, koncepata i pretpostavki. Postoji mnoštvo definicija sigurnosti, a većina ih uključuje stanje u kojem ne postoje nikakve prijetnje ili opasnosti, odnosno stanje odsutnosti bilo kakve fizičke, društvene, novčane, političke, ekonomske ili bilo kakve druge prijetnje, ugroze ili opasnosti od nekog događaja koji se može tumačiti kao neželjen (Collins, 2010: 4-8)

Sigurnost predstavlja centralni pojam kojeg izučavaju sigurnosne studije. Etape razvoja sigurnosnih studija omeđene su krajevima velikih svjetskih sukoba. Nakon Prvog svjetskog rata pojavljuje se interes za izučavanje sigurnosti i disciplina tek nastaje, nakon Drugog svjetskog rata dobiva na važnosti, a svoj procvat doživljava tek krajem Hladnog rata. Za vrijeme Hladnog rata dominantan pristup sigurnosti bio utemeljen na državama kao referentnim objektima³. Središnji sigurnosni subjekt u teorijskom okviru tradicionalnog realističkog pojma sigurnosti bila je nacionalna država, prijetnje kojoj dolaze isključivo izvana, u obliku drugih država i njihovih vojnih sila. Ovakav teorijski okvir nedvojbeno je

² Takve su države posjedovale slabu ili nepostojeću tradiciju liberalne demokracije. U studiji „Transformacija političkih sustava“ Wolfgang Merkel je ustvrdio kako se od 28 postkomunističkih zemalja svega njih devet uspješno razvilo u liberalnodemokratske režime. Riječ je o Češkoj, Estoniji, Letoniji, Litvi, Mađarskoj, Poljskoj, Sloveniji, Slovačkoj i Hrvatskoj (Merkel, 2011).

³ Referentni objekti su „stvari na koje se gleda kao da su egzistencijalno ugrožene i koje imaju legitiman zahtjev za preživljavanjem“ (Buzan et al. 1998: 35–36).

jako ograničen u svojem razmatranju, kako sigurnosnih subjekata, tako i izvora prijetnji. Kraj hladnog rata i raspad bipolarizma značajno je utjecao na novi pravac razvoja sigurnosnih studija kao znanstvene discipline. Ovo razdoblje obilježeno je napuštanjem državocentričnog koncepta sigurnosti i njegovom rekonceptualizacijom. Sigurnosna agenda se proširuje uočavanjem novih potencijalnih prijetnji sigurnosti poput ekonomske stagnacije, ekoloških pitanja, narušavanja ljudskih prava te migracijskih kretanja (Sahle, 2010: 114). Koncept sigurnosti također se i produbljuje time što se u sigurnosnu disciplinu uključuje novi niz segmenata sigurnosti, poput individualne, društvene i nacionalne sigurnosti, pa sve do regionalnih, međunarodnih i globalnih aspekata sigurnosti (Tatalović, Bilandžić, 2005: 7-8). Temeljem ovakvog razumijevanja sigurnosti moguće je razdijeliti sigurnost na više različitih razina. Najosnovnija razina sigurnosti jest osobna ili individualna sigurnost. Nešto viša razina jest korporativna ili poslovna sigurnost, nakon koje slijedi nacionalna ili javna sigurnost, te konačno, kao najviša razina sigurnosti, globalna ili opća sigurnost.

Možemo zaključiti kako je sigurnost jedna od temeljnih preokupacija ljudskog društva u svim fazama njegovog razvoja. Bez obzira na to je li riječ o sigurnosti pojedinca, države, skupine država ili međunarodne zajednice uvijek se radi o nastojanju osiguranja vrijednosti i stanja za koje se smatra da su od vitalnog značaja.

3.1 RAZVOJ NOVOG TEORIJSKOG OKVIRA SIGURNOSTI

Velike globalne geopolitičke promjene do kojih je doveo završetak hladnog rata, odnosno globalna kriza komunističkih sistema te pad i fragmentacija dotadašnjih komunističkih država, dovele su do novih paradigmi shvaćanja sigurnosti i rizika. Padom komunizma ujedno dolazi i do raspada bipolarnog sustava moći, gdje su s jedne strane bile zemlje članice Varšavskog pakta, a s druge strane članice Sjevernoatlantskog saveza. Spomenuto urušavanje bipolarnog sustava moći dovelo je do promjene fokusa s jednog velikog globalnog sigurnosnog problema, vječite prijetnje globalnim ratom između dviju svjetskih sila. Možemo ustvrditi kako je svijet postao unipolaran te kako su članice Sjevernoatlantskog saveza postale jedini centar moći. Ovakav geopolitički razvoj događaja otvorio je nove vidike u paradigmi sigurnosti i promijenio fokus s države i vanjskih prijetnji njenoj opstojnosti. Sigurnost prestaje biti vezana isključivo za vojnu silu i javlja se nada kako je svijet ušao u globalni pacifistički diskurz. Demokratizacijom država dotadašnjeg istočnog

bloka znanstveni fokus se usmjerava na mirnodopske ideje, poput demilitarizacije, teorije demokratskog mira ili razvoja post-vojnih društava⁴.

Velike geopolitičke promjene zahtjevale su stvaranje novih teorijskih okvira sigurnosti. Najvažniji novi teoretičari sigurnosti su Buzan, Wæver i de Wilde⁵. Prema njima pojam sigurnosti odnosi se na preživljavanje nekog referentnog objekta pri suočavanju s egzistencijalnim prijetnjama (Buzan et al. 1998: 27), te predlažu rekonceptualiziranje sigurnosnih studija na razine i sektore. Razine se odnose na uvođenje novih referentnih objekata sigurnosti, od pojedinaca do međudržavnih saveza, dok se sektorima proširuju koncept sigurnosti s državnog i vojnog sektora na nekoliko novih, konkretno na sektor politike, ekonomije, društva te ekologije, jer se u svakom od tih sektora mogu pronaći egzistencijalne prijetnje (Lanščak, 2014: 152). Tradicionalno je shvaćanje nacionalne sigurnosti kroz prizmu vojne sposobnosti ustupilo primat drugim oblicima poimanja sigurnosti, onima čiji su referentni objekti ekonomija, politika, ekologija, kultura i društvo. Takvu promjenu fokusa moguće je objasniti krajem Hladnog rata, krahom svjetskog duopola moći i uspostavljanjem liberalnih demokracija u državama dotadašnjeg socijalističkog bloka. Prema liberalnoj teoriji demokratskog mira, izbijanje oružanih sukoba između zemalja koje su po društvenopolitičkom uređenju demokracije malo je vjerojatno, zbog toga što takve države teže većoj suradnji, mirnom rješavanju sporova i pronalasku multilateralnih rješenja sukoba (Herring, 2010: 160). Slična promjena fokusa s vojne sigurnosti na politički, ekonomski, društveni i ekološki sektor odigrala se i u Republici Hrvatskoj nakon kraja Domovinskog rata, stabiliziranja situacije u regiji i nastanka povoljnijeg geopolitičkog okruženja.

3.2 NACIONALNA SIGURNOST REPUBLIKE HRVATSKE

Nacionalna je sigurnost uvelike određena geopolitičkom situacijom i uvijek dinamičnim političkim promjenama te tako možemo ustvrditi kako su konstitutivni elementi nacionalne sigurnosti, pa tako i sam njen pojam, uvelike promjenjivi. Početkom devedesetih godina prošloga stoljeća Republika Hrvatska odabrala je put samoodređenja i korijenitih promjena ustroja nacionalne zajednice. Napustio se dotadašnji realsocijalistički društveni

⁴ Ideju post-vojnog društva iznio je ranih devedesetih britanski sociolog Martin Shaw u svojoj knjizi *Post-military Society*, u kojoj tvrdi kako razvijene države stvaraju post-vojno društvo tako što teže demilitarizaciji, denuklearizaciji, većoj međusobnoj suradnji i mirnom rješavanju nesuglasica.

⁵ Zbog toga što su djelovali u okviru Kopenhaškog instituta za istraživanje mira, navedene autore se još naziva i Kopenhaškom školom sigurnosti.

sistem i društveno-samoupravni poredak te se krenulo u oblikovanje kapitalističkog tržišno-ekonomskog društva. Ove su se promjene događale u kontekstu velike krize i propasti komunizma na globalnoj razini. Sam izlazak iz realsocijalističkog sistema rezultirao je jednom novom teškom društvenom krizom zbog čega je Hrvatska morala vojno braniti svoju teritorijalnu cjelovitost i suverenitet. Proučavanje procesa državnog osamostaljenja navodi nas na proučavanje procesa etabliranja Republike Hrvatske kao subjekta zajednice suverenih država. U tom kontekstu važno je spomenuti procese priznavanja RH, razvitka diplomatskih odnosa sa svijetom te procese približavanja i ulaska Hrvatske u NATO i Europsku uniju.

Važno je napomenuti da kao nova država, Hrvatska nije naslijedila institucije sustava nacionalne sigurnosti već ih je morala stvarati ispočetka. Izgradnja sustava nacionalne sigurnosti započinje razdruživanjem Republike Hrvatske od ostalih zemalja bivše Jugoslavije (Matika: 2006: 11-12). Taj proces izgradnje bio je bitno obilježen nepovoljnim uvjetima u kojima je stvaran: ratnim okolnostima, embargom, traženjem međunarodnog priznavanja, angažmanom međunarodnih mirovnih misija te nastojanjima oslobađanja okupiranih područja i uspostavom suvereniteta nad teritorijem (Bilandžić, 2008: 12). U godinama nakon završetka rata i stabilizacijom sigurnosne situacije proces izgradnje i organizacije sustava nacionalne sigurnosti mogao je biti okončan, te su definirani temeljni nacionalni interesi od kojih su najvažniji bili ulazak u Europsku uniju i pristupanje NATO savezu.

4. DOMOVINSKI RAT – HRVATSKA KAO UVOZNIK SIGURNOSTI

Kasne osamdesete godine prošlog stoljeća obilježene su prije svega velikim političkim previranjima u srednjoj i istočnoj Europi. Ta su previranja na koncu rezultirala padom jednostranačkih komunističkih režima i uspostavom novih višestranačkih demokratskih država. Takva se situacija odvijala i u Hrvatskoj – prvi višestranački izbori održani su u travnju i svibnju 1990. godine, nakon čega je konstituiran prvi višestranački Sabor⁶. Nešto više od godinu dana kasnije, 19. svibnja 1991. godine, održan je referendum o hrvatskoj samostalnosti, gdje se velika većina glasača (94,17%) odlučila za samostalnu Hrvatsku⁷. Temeljem rezultata referenduma Sabor je 25. lipnja 1991. godine donio Ustavnu odluku o

⁶ Riječ je bila o izborima za zastupnike u Saboru Socijalističke Republike Hrvatske, budući je u tom trenutku Republika Hrvatska još uvijek formalno bila u sastavu SFRJ.

⁷ Detaljnije o rezultatima referenduma na internetskim stranicama Hrvatskog sabora <http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=1767&sec=461>

suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske, a 8. listopada Rezoluciju o razlazu RH i SFRJ.

Za razliku od većine bivših socijalističkih zemalja koje su mijenjajući državni predznak imale prigodu promijeniti društveni, politički i gospodarski sustav i započeti put približavanja euroatlanskim institucijama, Hrvatska je morala krenuti puno zahtjevnijim putem. Bila je prisiljena voditi obrambeni rat za neovisnost, a značajan dio njezinog teritorija bio je okupiran gotovo četiri godine čime je bilo kakav oblik razvoja bio blokiran. U to vrijeme, Hrvatska je bila klasičan konzument i uvoznik sigurnosti, čije su okupirane dijelove teritorija i zone razgraničenja nadzirale strane snage, a komunikacija između nekih njezinih dijelova bila je u potpunosti onemogućena (Tatalović et al., 2008: 26-36). Iscjepkana država bila je isključena iz svih procesa europskih integracija te je u međunarodnim odnosima češće predstavljala objekt pregovaranja nego aktivni subjekt.

U tim se trenucima Hrvatska, kao nova država, nije mogla osloniti na izgrađen sustav nacionalne sigurnosti, već ga je morala ustrojiti ispočetka (Matika, 2006: 11-12). Taj proces izgradnje bio je bitno obilježen napovoljnim uvjetima u kojima je stvaran: ratnim okolnostima, embargom, traženjem međunarodnog priznavanja, angažmanom međunarodnih mirovnih misija te nastojanjima oslobađanja okupiranih područja i uspostavom suvereniteta nad teritorijem (Bilandžić, 2008: 12), pri čemu su odlučujući element predstavljale Oružane snage.

Oružane snage Republike Hrvatske od svog su ustroja do danas prošle kroz nekoliko faza transformacije. Rogić i suradnici u svojoj studiji iz 2006. navode tri razdoblja: ratno razdoblje (1990-1997), poratno razdoblje (1997-2006)⁸ i razdoblje bliske budućnosti (2006-2010) (Rogić et al. 2006: 28). Bilandžić postavlja Oružane snage i Republiku Hrvatsku unutar jednog okvira te predlaže razdiobu na početno razdoblje nastanka hrvatske države, poslijeratnu izolaciju, ekspanziju međunarodne suradnje te na (izvjesnu) punu integraciju u međunarodnu zajednicu (Bilandžić, 2008: 12). Moramo napomenuti kako je od navedenih periodizacija proteklo već gotovo deset godina. Uzmemo li u obzir fluidnost društvenih, političkih i međunarodnih odnosa, period od jednog desetljeća u sebi uključuje veliki potencijal promjena i kao takav predstavlja ozbiljan vremenski pomak. U navedenom razdoblju došlo je do značajnih promjena na vanjskopolitičkom planu Republike Hrvatske - postala je punopravna članica NATO saveza i Europske unije. Ovime se javlja potreba za

⁸ Petra Rodik ovu periodizaciju smatra problematičnom zbog nejasnih konceptualnih temelja. Nejasno je zašto se 1997. godina smatra važnom u periodizaciji, jer se ništa od posebnog značaja za HV tada nije dogodilo (Rodik, 2011: 130)

rekonceptualizacijom i osuvremenjivanjem periodizacije faza Oružanih snaga Republike Hrvatske. U ovom radu pretpostavljamo tri faze: ratnu, poslijeratnu i fazu međunarodnih integracija. U ratnoj fazi Hrvatska brani svoju teritorijalnu cjelovitost i djeluje kao uvoznik sigurnosti, a u poslijeratnoj i u fazi međunarodnih integracija transformira svoju sigurnosnu politiku s ciljem ulaska u euroatlantske integracije i postaje izvoznikom sigurnosti.

Paralelno s procesom razdruživanja Hrvatska je uvučena u oružani sukob u kojem je bila prisiljena braniti svoje granice i suverenitet. Već i prije provođenja referenduma o hrvatskoj samostalnosti započinje pobuna dijela srpskog stanovništva u Hrvatskoj pod patronatom nacionalističkih političara iz Srbije⁹, a nedugo zatim počinje i vojna agresija JNA na Hrvatsku. Pri obrani suvereniteta veliki problem predstavljalo je nepostojanje vlastitih oružanih snaga, kao i nedostatak oružja, streljiva i vojne opreme. Neposredno uoči agresije na Hrvatsku velika količina naoružanja, streljiva i ratne tehnike oduzeta je iz vojarni i proslijeđena Jugoslavenskoj narodnoj armiji, pri čemu su Hrvatskoj na raspolaganju ostale samo male količine lakog naoružanja i streljiva. Takva je situacija još više povećala raskorak između hrvatskih i agresorskih snaga. Nedostatak naoružanja još je više intenziviran zabranom uvoza oružja i vojne opreme u Jugoslaviju. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda prihvatilo je 25. rujna 1991. Rezoluciju 713 o uvođenju potpunog embarga na isporuku oružja i vojne opreme na područje Jugoslavije. Međunarodna zajednica je vjerovala da će na taj način moći zaustaviti daljnje sukobe, no embargo je u praksi služio očuvanju predratne ravnoteže moći, gdje su srpske snage imale monopol nad naoružanjem, dok je hrvatska strana bila efektivno razoružana (Fruchart et al. 2007: 39).

Zbog ovih nepovoljnih uvjeta najvažniji princip kojim se Republika Hrvatska morala voditi prilikom izgradnje sigurnosnog sustava bio je princip funkcionalnosti. Svi važni državni napori bili su podređeni obrani od agresije i uspostavi državnog suvereniteta. (Tatalović, Bilandžić, 2005: 125-127). Važan aspekt obrane od agresije bilo je formiranje oružanih snaga i osiguravanje njihove funkcionalnosti kao komponente sustava nacionalne sigurnosti, kako bi one bile u stanju djelovati u teritorijalno-obrambenoj funkciji. Prvi pokušaj ustrojavanja oružanih snaga predstavlja Zbor narodne garde, prve profesionalne postrojbe s obrambeno-redarstvenim zadaćama. Prve osnovane brigade ZNG-a svečanu su prisegu položile 28. svibnja 1991. kad je održan svečani mimohod na stadionu NK Zagreb u

⁹ Početak pobune Srba u Hrvatskoj naziva se još i Balvan-revolucijom, a često se smatra početkom Domovinskog rata.

Kranjčevićевой ulici. Taj datum Oružane snage RH danas slave kao datum svog utemeljenja (Parlov, Vlahović, 2016: 11).

Ranu fazu konflikta obilježavaju napori Republike Hrvatske da osigura dovoljne količine naoružanja, streljiva i vojne tehnike. Navedena oprema predstavlja esencijalnu materijalnu komponentu svake vojske. Vojska bez opreme i logistike nije u mogućnosti obavljati svoju primarnu funkciju - obranu suvereniteta, nezavisnosti i teritorijalnog integriteta države od svakog oblika izvanjske agresije (Vankovska-Cvetkovska, 1999: 44). Takvom definicijom naoružanje i vojna oprema predstavlja izravnu komponentu sigurnosti neke države, komponentu koju je Hrvatska morala uvesti iz inozemstva. Otegotne okolnosti su pri tome predstavljali embargo Ujedinjenih naroda, kao i činjenica da Hrvatska u tom trenutku nije bila međunarodno priznata država. Zbog toga se uvoz naoružanja, streljiva i opreme morao odvijati alternativnim načinima, u tajnosti i ilegalnim kanalima (Fruchart et al. 2007: 17). Nije poznato koliko je oružja država stvarno nabavila¹⁰ jer se o ovim događajima iznimno malo zna (Bilandžić 2008: 13). U njih su zasigurno bile upletene osobe iz samog državnog vrha, kao i iz državnih vrhova zemalja koje su dopremale oružje u Hrvatsku, kršeći tako embargo UN-a. Iako je takav uvoz oružja bio nezakonit i kršio rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a, on je ipak predstavljao nužan i legitiman korak za uspješnu obranu od agresije i osiguravanje nezavisnosti.

Sljedeći značajan primjer uvoza sigurnosti tokom Domovinskog rata, uz nabavu naoružanja i vojne opreme, je plan mirovne misije UN-a u Hrvatskoj. Godine 1991. pod pokroviteljstvom UN-a izrađen je takozvani *Vanceov plan*, koji je tako nazvan prema Cyrusu Vanceu, američkom diplomatu koji je u to vrijeme bio posebni izaslanik glavnog tajnika UN-a na području bivše Jugoslavije. Prema tom planu hrvatska područja u kojima je došlo do oružanih sukoba, podjeljena su isprvice u tri, a onda u četiri zaštićena područja (United Nations Protected Areas, UNPA): Sektor Istok (Baranja i istočna Slavonija), Sektor Zapad (zapadna Slavonija), Sektor Sjever (Banija i Kordun) te Sektor Jug (dio Like i sjeverna Dalmacija). Ta su područja bila pod kontrolom pobunjenika, osim sjevernog dijela Sektora Zapad na kojem su kontrolu imale hrvatske vlasti. Plan je predviđao demilitarizaciju UNPA s time da mirovne snage preuzmu odgovornost za sigurnost stanovništva u njima. Demilitarizacija je uključivala povlačenje JNA s čitavog teritorija Hrvatske, demobilizaciju

¹⁰ Kupnja nije bila jedini način na koji se Hrvatska domogla naoružanja. U rujnu 1991. godine u sklopu Bitke za vojarnu hrvatske su snage uspjele osvojiti veliki broj vojarni i skladišta oružja i zaplijeniti vrijednu opremu - više od 230 tenkova, 150 oklopnih transportera, 18 različitih brodova, 400 većih topova, 180.000 pušaka te veliku količinu streljiva i druge opreme (Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2013).

njenog ljudstva te odlazak paravojnih odnosno neregularnih dobrovoljačkih postrojbi. Ovo je bio isključivo sigurnosni plan jer nije sadržavao rješenje pitanja zauzetog teritorija nego je predviđao samo stvaranje tampon zone i razdvajanje zaraćenih strana. To je kod hrvatske strane izazvalo skepsu, jer je postajala opravdana bojazan da će doći do dugotrajnoga zamrzavanja trenutačnoga stanja i da će biti nemoguće vratiti hrvatski suverenitet nad okupiranim područjima (Filipović, 2008: 98-100). Rezolucijom 743 Vijeća sigurnosti uspostavljena je prva mirovna misija UN-a na području Republike Hrvatske – UNPROFOR (United Nation PROtection FORce), koja je sa svojim mandatom započela od druge polovice veljače 1992. Ovim činom Republika Hrvatska postala je druga¹¹ europska zemlja u ulozi korisnika mirovne operacije UN-a (Miškulin, 2011: 149). Mandat UNPROFOR-a završen je 31. ožujka 1995. godine, kada su snage UN-a preimenovane u UNCRO (United Nations Confidence Restoration Operation in Croatia), s mandatom provedbe sporazuma o prekidu vatre između hrvatske vojske i srpskih pobunjenika. Mandat UNCRO-a završava u siječnju 1996. godine uspostavom Promatračke misije UN-a na Prevlaci – UNMOP i Prijelazne uprave UN-a za istočnu Slavoniju, Baranju i Zapadni Srijem – UNTAES. Cilj ovih dvaju misija bilo je nadgledanje demilitarizacije i mirne reintegracije navedenih područja u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske. Na hrvatskom teritoriju bila je prisutna još jedna misija, Grupa za podršku Ujedinjenih naroda, koja je djelovala tokom 1998. godine i čiji je cilj bio nadzor policijskih postrojbi RH na području istočnog graničnog dijela Hrvatske¹². Sveukupno je do 1998. na hrvatskom teritoriju djelovalo pet mirovnih misija UN-a, od kojih je samo misija UNTAES ocijenjena uspješnom (Jakešević, 2012: 23)

Zasigurno odlučujući slučaj uvoza sigurnosti u Domovinskom ratu predstavljali su kontakti s administracijom Sjedinjenih Američkih Država. U svojoj knjizi *Waging Modern War* američki general Wesley Clark prisjeća se kako je Gojko Šušak, tadašnji hrvatski ministar obrane, bio čest gost u Pentagonu, gdje je pokušavao osigurati američku vojnu potporu Republici Hrvatskoj (Clark, 2001: 43-44). Kako je na snazi bio embargo UN-a, američka vlada nije mogla pozitivno odgovoriti hrvatskoj molbi za vojnom pomoći, već je predložila hrvatskoj vladi da se obrati privatnoj sigurnosnoj kompaniji *Military Professional Resources Inc.* (MPRI). MPRI je bila tvrtka za vojno savjetovanje koja je među svojim zaposlenicima imala nekoliko umirovljenih visokih časnika američke vojske i nje govala

¹¹ Prva europska zemlja korisnica mirovne operacije UN-a bio je Cipar, gdje mirovna operacija UN-a traje neprekidno od 1964. do danas.

¹² Podaci preuzeti sa internetskih stranica Ministarstva vanjskih i europskih poslova <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/medunarodna-sigurnost/mirovne-misije/medunarodne-mirovne-misije-na-tlu-rh/>

bliske veze s Pentagonom (Lukić, 2006: 20). U rujnu 1994. godine, ministar obrane je u ime hrvatske vlade potpisao dva ugovora s MPRI-em, u kojima je određen krajnji cilj modernizacije i reorganizacije Oružanih snaga Republike Hrvatske. Prema prvom ugovoru, koji je započeo u siječnju 1995. godine, MPRI je trebao pomoći pri restrukturiranju Ministarstva obrane s ciljem stvaranja „dugoročne strateške sposobnosti“. Drugi ugovor odnosio se na *Democracy Transition Assistance Program* (DTAP), čiji je cilj bila transformacija Oružanih snaga iz sovjetskog modela u modernu vojnu silu zapadnog tipa (Axelrod, 2014). Ovaj se program provodio od travnja 1995. godine u okviru Hrvatskog vojnog učilišta Petar Zrinski, gdje je MPRI osoblje osposobljavalo hrvatske časnike prema vojnim standardima NATO saveza (Singer, 2003: 125-126, Dunigan, 2011: 92-94). Ova suradnja, zajedno s nabavljenim naoružanjem i opremom, dovela je do jačanja hrvatske vojne moći, a posljedično i do preokreta dinamike snaga u odnosu na vrijeme s početka sukoba. To se jasno pokazalo u kolovozu 1995. godine, kad su hrvatske vojne snage u operaciji Oluja u nekoliko dana uništile otpor srpskih postrojbi na okupiranom području Hrvatske. Vođenje hrvatske ofanzive više je nalikovalo manevrima koji su se učili u američkim vojnim akademijama, što dovodi do zaključka da su hrvatski časnici prilagodili i upotrijebili vještine kojima su ih poučavali njihovi američki kolege i savjetnici MPRI-a (Lukić, 2006: 21-22). Iako je u vojno redarstvenoj operaciji Oluja oslobođen velik dio okupiranog područja, oružanih sukoba je bilo i dalje. Međutim, odnos snaga se tada nepovratno promijenio u korist Hrvatske te Oluja predstavlja važan korak prema stabilizaciji sigurnosne situacije i okončanju Domovinskog rata, a samim time i prema daljnjoj izgradnji sustava nacionalne sigurnosti.

5. HRVATSKA I MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE

Međunarodne organizacije jedan su od fenomena 20. stoljeća i predstavljaju uspješan model suradnje među državama. Međunarodne organizacije upotpunjuju funkcioniranje država stvarajući multilateralni okvir postizanja ciljeva - kod međunarodnih organizacija ciljevi su *zajednički*. Države rijetko prepuštaju elemente svojih suverenih ovlasti međunarodnim organizacijama, no u današnjim veoma složenim međunarodnim odnosima takva se praksa čini neizbježnom, pogotovo u pitanjima od ekonomske, trgovinske i financijske važnosti, u kojima su međunarodnim organizacijama dane velike ovlasti (Rudolf, 2014: 61). Važan sektor međunarodne suradnje, uz gospodarsku i trgovinsku, je sektor

sigurnosti. Sigurnost kao područje društvenih zbivanja koje ima izravan utjecaj na ostale vrijednosti i oblasti života, poput gospodarstva, ljudskih prava, temeljnih sloboda, kulture i socijalnih prava. Pitanje sigurnosti se sve više regionalizira i globalizira pojavljivanjem novih sigurnosnih prijetnji, poput međunarodnog terorizma, migracija, transnacionalnog kriminala te prijetnji ljudskim pravima, zbog čega su gotovo sve države prisiljene na suradnju u području sigurnosti. (Rudolf, 2014: 61-63).

U prvih nekoliko godina od proglašenja neovisnosti Republika Hrvatska postala je članicom niza međunarodnih organizacija – Ujedinjenih naroda, Vijeća Europe, Organizacije za europsku sigurnost i suradnju i sličnih. Riječ je o organizacijama koje su dominantno političke, a ne sigurnosne organizacije (Matika, 2006: 11), zbog čega su manje relevantne u analizi sigurnosne politike. Najvažnije međunarodne organizacije koje se bave sigurnošću na širem europskom području¹³ su NATO i Europska unija.

5. 1. REDEFINICIJA SIGURNOSTI I HRVATSKA

NATO, odnosno Organizacija Sjevernoatlantskog ugovora, je međunarodna organizacija vojnopolitičke prirode, čiji su temelji udareni 1948. godine sklapanjem Bruxelleskog ugovora o suradnji u gospodarskoj, socijalnoj i kulturnoj oblasti te kolektivnoj obrani. Smatra se jednim od najuspješnijih vojnopolitičkih saveza sa visokim sustavom kolektivne¹⁴ sigurnosti. Države članice su od oružanog napada zaštićene člankom 5. Sjevernoatlantskog ugovora, koji države članice obvezuje na uzajamno pružanje pomoći u slučaju oružane agresije na bilo koju članicu¹⁵ (Cvrtila, 2004: 27). Savez je osnovan u vremenu koje je karakterizirala bitno drugačija geopolitička i geostrateška realnost od današnje. Promjena tih okolnosti dovela je i do velikih promjena unutar samog NATO saveza. Povijesno gledano, NATO je prije svega bio obrambena koalicija organizirana radi obrane zemalja članica od napada s istoka (Cvrtila, 2004: 41). Od svojih začetaka NATO savez je uspješno odgovorio na mnoge krize koje su prijetile europskom sigurnosnom prostoru, poput

¹³ Za ovo područje sve češće se upotrebljava kovanica *euroatlantski prostor*, koja u sebi nagoviještava bliskost između Europe i SAD-a u vrijednosnom sustavu, političkom sustavu, gospodarstvu i vojnoj suradnji (Rudolf, 2014: 64).

¹⁴ Kolektivna obrana zasniva se na postojanju obrambene organizacije u kojoj je okupljen određen broj država koje dijele zajednički pogled o postojanju specifične prijetnje koja ugrožava vitalne interese svake članice sustava kolektivne obrane (Barić, 2004: 46).

¹⁵ Taj je članak aktiviran samo jednom u povijesti, nakon terorističkih napada na SAD 11. rujna 2001. godine. Ovaj je povijesni događaj doveo do mobilizacije država članica u takozvanom Ratu protiv terorizma.

hladnog rata, blokovske podjele, urušavanja Varšavskog pakta i nastanka postblokovskog svijeta koji se danas suočava s izazovima terorizma i krizama na prostoru Bliskog istoka. Vjerojatno najvažniji povijesni događaj za NATO savez bio je krah bipolarne ravnoteže moći nakon urušavanja istočnoga vojnopolitičkoga bloka koji se slomio u trci za naoružanjem i unutarnjim gospodarskim slabostima i zbog nepoštivanja elementarnih sloboda pojedinaca, nacija i država (Cvrtila, 2004: 37-41). Tim je događajem NATO savez izgubio originalnu svrhu svog postojanja. Međutim, u nadolazećim godinama pojavili su se novi izazovi sigurnosti. Strah od općega rata zamijenjen je strahom od novonastalih opasnosti, poput međudržavnog terorizma, etničkih sukoba, transnacionalnog kriminala te strahom od proliferacije oružja za masovno uništenje. U današnje vrijeme trendovi u sigurnosnom promišljanju upućuju na smanjivanje konvencionalnih vojnih prijednji i istodobno povećanje nevojnih prijetnji i opasnosti. Zbog takvog spektra novih sigurnosnih izazova NATO se refokusirao¹⁶ sa tradicionalne kolektivne obrane prema humanitarnim operacijama, upravljanju krizama i prevenciji sukoba (Tatalović, 2006: 240-241, Barić, 2004: 47). Glavne karakteristike strukturnih i strateških promjena uključuju globalno i regionalno partnerstvo, proširenje saveza te sudjelovanje u mirovnim i humanitarnim misijama. Istovjetna se situacija odvijala završetkom Domovinskog rata i u Hrvatskoj. Nestankom neposredne vojne ugroze žarište sigurnosne politike promijenilo se kako bi uključilo druge vrste prijetnji. Vojske suvremenih država morale su se prilagoditi novoj sigurnosnoj okolini zbog čega sve veću važnost dobiva uloga vojne diplomacije. Ta uloga vojske počiva na konceptu kooperativne sigurnosti (Lozančić, 1999.) po kojem se sukobi sprečavaju i sigurnost širi kroz brojne programe suradnje između širokog kruga zemalja. Pri reformi vojski tranzicijskih zemalja, prvenstveno u ostvarivanju depolitizacije i profesionalizacije, veliku ulogu ima suradnja s NATO savezom.

Vremenska razdoblja priključivanja Hrvatske NATO savezu možemo podijeliti u 3 faze (Gareljić, 2004: 223). Prva se faza odnosi na razdoblje od osamostaljenja RH do 1995. godine odnosno do završetka oslobodilačkih vojno-redarstvenih akcija. Nakon završetka rata, 1996. godine, Franjo Tuđman u svom obraćanju Hrvatskom Saboru je najavio prelazak vojske iz ratnog u mirnodopski sastav, racionalniju upotrebu sredstava od strane Ministarstva obrane i početak procesa pristupanja Hrvatske Partnerstvu za mir i NATO savezu (Lozančić,

¹⁶ U posljednje četiri godine europske sigurnosne prilike postale su iznimno kompleksne zbog znatnih i dalekosežnih sukoba u neposrednom geopolitičkom okružju, a napose zbog ruske uloge u ukrajinskoj krizi. Zbog toga se u današnje vrijeme govori o novom zahlađenju u odnosima istoka i zapada i potrebi nove redefinicije uloge NATO saveza, koja uključuje refokusiranje na kolektivnu obranu, odvratanje i povećavanje vojne pripravnosti. O tome će biti govora u narednim poglavljima.

Burđelez, 1998: 43). To označava početak druge faze, koja je nažalost karakterizirana nedovoljnom zakonskom uređenosti, nepostojanjem strateških konceptualnih dokumenata, predimenzioniranošću, nerazvijenim sustavom demokratskog nazora oružanih snaga i visokim stupnjem politizacije vojne organizacije. U trećoj fazi, razdoblju od 1999. do 2009. godine došlo je do znatnog ubrzanja procesa pridruživanja NATO-u (Gareljić, 2004: 223-225).

U travnju 1999. godine održan je Summit NATO-a u Washingtonu, prvi NATO summit na kojem je Hrvatska sudjelovala u svojstvu promatrača. U svibnju 2000. godine potpisan je Okvirni dokument Partnerstva za mir, a istoga dana Hrvatska je primljena u Euroatlantsko partnersko vijeće. Na zasjedanju Sjevernoatlantskog vijeća na razini ministara vanjskih poslova, u Reykjaviku, u svibnju 2002. RH je dobila poziv za sudjelovanjem u Akcijskom planu za članstvo (MAP) (Vukadinović et al. 2007). Također je sudjelovala u Procesu planiranja i pregleda (Planning and Review Process - PARP), važnom okviru unutar kojeg se vršilo identificiranje i ocjenjivanje vojnih snaga i kapaciteta zemalja partnera prikladnih za zajedničko multinacionalno obučavanje, vježbe i operacije. Temeljem tog okvira bilo je moguće pratiti razvoj oružanih snaga, demokratske kontrole oružanih snaga, kao i planirati buduća djelovanja i ciljeve koje bi partneri trebali postići u svrhu ostvarenja veća interoperabilnost s NATO snagama. Sudjelovanjem u tim procesima Hrvatska je započela s cjelovitim preustrojem obrambenog sustava u cilju razvoja modernih, sposobnih, dobro opremljenih i ekonomičnih Oružanih snaga. (Vukadinović et al. 2007: 205-215).

6. PROMJENE U HRVATSKOJ SIGURNOSNOJ POLITICI

Tijekom višegodišnjeg procesa pristupanja NATO savezu i Europskoj uniji Republika Hrvatska donijela je nekoliko strategija te je uskladila niz zakona kako bi se prilagodila zahtjevima suvremenih demokratskih društava.

Oružane snage Republike Hrvatske u poslijeratnom su razdoblju bile opterećene brojnim strukturnim problemima, među kojima je prednjačilo prekobrojno ljudstvo loše dobne i obrazovne strukture, te preglomazan ustroj (Rodik, 2011: 176). Dodatni problemi izvirali su iz međuodnosa vojske i društva. Vojska je bila visoko zatvorena i samodostatna institucija nad kojom nije postojao nikakav civilni nadzor (Rodik, 2011: 156). Premda se smatra da su reformski procesi počeli već i prije, strateški dokumenti i odgovarajuće zakonodavstvo koji su stvorili normativne pretpostavke za reformu počeli su se donositi tek

od 2002. godine (Jakešević, 2012: 23). Te je godine Sabor prihvatio dva ključna strategijska dokumenta – *Strategiju nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske* i *Strategiju obrane Republike Hrvatske*. Tim se dokumentima definiralo ciljeve nacionalne sigurnosti i obrambene politike sukladno s NATO-ovim strateškim konceptom. Dva ključna strateška cilja Republike Hrvatske, prema ovim dokumentima, su pridruživanje sjevernoatlanskom savezu (NATO) i puno članstvo u Europskoj uniji, obitelji naroda s kojima dijeli iste vrijednosti i ima zajedničke ciljeve. Primarni ciljevi nacionalne sigurnosti su održavanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta te svih vrijednosti i ustanova, podupiranje slobodnog i neovisnog društva, demokratskih načela i zakonske regulative, kao i pružanje sigurnosti, blagostanja i prosperiteta narodu, korištenje svih sredstava za održavanje političke, diplomatske, i minimalne vojne sposobnosti koje su potrebne da se izbjegnu krize i sukobi ili da se odgovori na napad. U strategiji se također ističe kako je nužno osigurati sposobnost održavanja teritorijalnog integriteta i zaštite građana putem nacionalne vojne sposobnosti i pomoću saveza s ostalim demokratskim zemljama koje dijele iste vrijednosti, kako treba održati i proširiti povezanost s međunarodnim i regionalnim organizacijama i savezima sličnih načela i vrijednosti te kako je članstvo u NATO i EU sredstvo pružanja i doprinosa nacionalnoj, regionalnoj te međunarodnoj stabilnosti i sigurnosti. U strategiji obrane sadržane su dugoročne političke smjernice i opći prioriteti u organiziranju i ostvarivanju obrane zemlje, kao i organizacijski i funkcionalni aspekti Ministarstva obrane i Oružanih snaga vezano za njihove obveze u nacionalnoj obrani. Također, prema ovom dokumentu oružane snage imaju obvezu razvijanja potpore međunarodnim mirovnim operacijama, uključujući humanitarne i mirovne misije, traganje i spašavanje i sudjelovanje u operacijama pod vodstvom NATO i UN-a (Vukadinović et al., 2007: 211-218).

Nestankom vojne ugroze nakon ratnog perioda, u kojem je glavnu sigurnosnu zadaću predstavljala obrana nacionalnog suvereniteta, u ovim je dokumentima naglasak stavljen na nove, moderne komponente sigurnosti i predstavljen temeljni okvir preostroja obrambenog sustava. Sigurnosno okruženje postalo je povoljno, a situacija u regiji se relativno stabilizirala. Ove okolnosti dovele su promijene pristupa poimanju nacionalne sigurnosti sa dominantno vojnog, usmjerenog na vojne čimbenike ugrožavanja, prema suvremenom promišljanju koje je zasnovano na širem društvenom poimanju sigurnosti temeljenom na pet područja – vojnom, političkom, socijalnom, ekonomskom i ekološkom. Matika opisuje kako je Republika Hrvatska ovim dokumentima definirala šest instrumenata kojima želi ostvariti stanje sigurnosti:

- a) integracija u Europsku uniju i NATO;
- b) regionalna suradnja;
- c) suradnja s međunarodnim organizacijama;
- d) kontrola naoružanja i mjere izgradnje povjerenja i sigurnosti;
- e) doprinos međunarodnim mirovnim i humanitarnim operacijama;
- f) razvoj obrambenih sposobnosti i unutarnje sigurnosti (Matika 2006: 13)

U sljedećim godinama dolazi do nastavka izrade temeljnih dokumenata u području obrane. Godine 2005. donesen je *Strateški pregled obrane*, važan dokument kojim su određene temeljne misije i zadaće Oružanih snaga Republike Hrvatske:

- a) zaštita suvereniteta i teritorijalne cjelovitosti RH, obrana RH i saveznika;
- b) sudjelovanje u operacijama odgovora na krize u inozemstvu;
- c) sudjelovanje u mjerama izgradnje sigurnosti i povjerenja;
- d) pomoć civilnim institucijama u zemlji (Bilandžić, 2008: 24)

U *Strateškom pregledu* obrane naziru se konture buduće transformacije Oružanih snaga Republike Hrvatske u izvoznika sigurnosti. Navedene zadaće imaju većinom međunarodnu dimenziju, što sugerira napuštanje koncepta individualne obrane i nagoviještava buduću orijentaciju RH na kolektivnu obranu i sigurnost (Matika, 2006: 16; Rodik, 2011: 240). U smislu obrane i odvratanja nacionalne vojne snage pojedinačne države ne mogu kvalitativno i kvantitativno nadomijestiti koncept kolektivne sigurnosti (Skok, 2007: 142). Ovim se dokumentom organizacijsku strukturu Oružanih snaga RH podređuje ciljevima kolektivne obrane i usklađivanju s NATO-om. Jakešević tvrdi:

„Reforma sigurnosnog sektora bila je nužna kako bi se Hrvatska uključila u suradnju s organizacijama koje se zasnivaju na kolektivnoj obrani i koje naglašavaju potrebu zgradnje zajedničke sigurnosti, pri čemu se od država traži ne samo da koriste dobrobiti povoljnoga sigurnosnog okruženja, nego i da svojim djelovanjem pridonese njegovoj izgradnji. Osim članstva u NATO-u, i članstvo u EU iziskuje spremnost da se pridonese izgradnji kapaciteta Unije na području sigurnosti djelovanjem u okvirima Zajedničke vanjske i sigurnosne politike (Jakešević 2012: 23).“

Daljni pravac razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske ocrtan je u *Dugoročnom planu razvoja OSRH 2006. – 2015.*, usvojenom 2006. godine. Namjera Plana bila je utvrđivanje pravca razvoja Oružanih snaga u navedenom desetogodišnjem razdoblju, s naglaskom na transformaciju obrambenog sustava s ciljem povećanja sposobnosti odgovora na sigurnosne izazove i ugroze:

„Transformacija OS RH usmjerena je na dostizanje potrebne razine vojnih sposobnosti mirnodopskog sastava OS RH za izvršavanja svih vojnih zadaća te na razvoj sposobnosti stalne prilagodbe obrambenog sustava dinamičnom sigurnosnom okružju. Tijekom procesa transformacije pratit će se promjene koje se događaju u NATO-u, EU-u te promjene u našem bližem i širem okružju. U slučaju značajnih promjena, razvoj vojnih sposobnosti OS RH prilagođavat će se novim uvjetima¹⁷.“

Planom su predviđene nove misije i zadaće Oružanih snaga, poput sudjelovanja u operacijama odgovora na krize izvan nacionalnog teritorija i borbe protiv međunarodnog terorizma, kojima bi Hrvatska postala pružateljica sigurnosti i važan faktor međunarodne stabilnosti. U tu svrhu bilo je potrebno razviti novi profil vojne sposobnosti kroz sedam kategorija:

- 1) Pravodobna raspoloživost snaga
- 2) Sposobnost zapovijedanja i nadzora
- 3) Sposobnost iskorištavanja informacijskog prostora
- 4) Sposobnost razmjешtanja snaga i mobilnost u području operacija
- 5) Učinkovitost u angažiranju snaga
- 6) Održivost i sposobnost izvođenja dugotrajnih operacija
- 7) Sposobnost preživljavanja zaštite i snaga¹⁸

Izradom i usuglašavanjem navedenih dokumenta postavljen je temeljni okvir cjelovitog preustroja obrambenog sustava u cilju razvoja modernih, sposobnih, dobro opremljenih i ekonomičnih oružanih snaga. (Vukadinović et al., 2007: 203-220). Sukladno

¹⁷ Dugoročni plan razvoja oružanih snaga Republike Hrvatske 2006. – 2015., podaci preuzeti sa https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_07_81_1936.html

¹⁸ Dugoročni plan razvoja oružanih snaga Republike Hrvatske 2006. – 2015., podaci preuzeti sa https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_07_81_1936.html

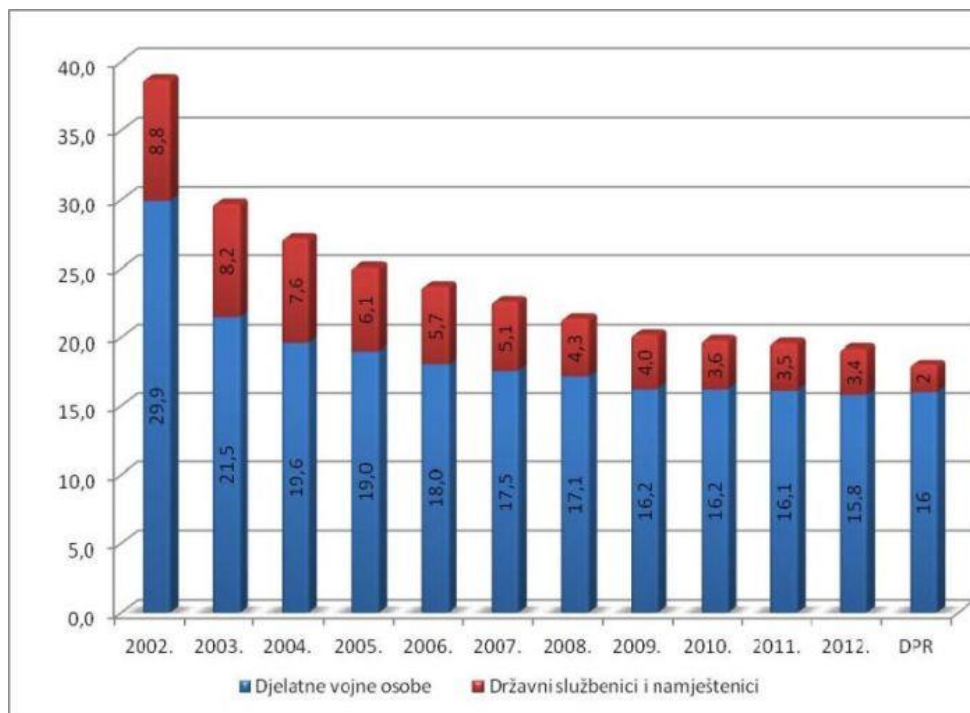
novodefiniranim zadacima i međunarodnim obvezama Republika Hrvatska je uložila dodatan napor za povećanje sposobnosti, nužnih za sudjelovanje u operacijama pod vodstvom NATO-a i pružanju potpore tim snagama. U okviru ovih dokumenata ogledaju se suvremeni trendovi koji zahvaćaju suvremene oružane snage: smanjenje i profesionalizacija, internacionalizacija, prošireni spektar i izmijenjeni karakter vojnih zadaća (Rodik, 2011: 234). U skladu s ovim postavkama Vlada RH krenula je u redukciju vojske i stvaranje manje profesionalne vojne sile. Plansko smanjenje brojčane veličine Oružanih snaga započelo je 2003. godine i nastavljeno je do danas¹⁹, što je rezultiralo smanjivanjem broja djelatnih vojnih osoba i državnih službenika u vojsci sa gotovo 40 tisuća u 2002. godini, na 18 tisuća u 2013. godini (graf 1). Sredinom travnja 2016. Oružane snage RH imale su 16.025 pripadnika, od čega 14.511 djelatnih vojnih osoba te 1514 državnih službenika i namještenika (Parlov, Vlahović, 2016: 15-17).

Zbog povoljnog sigurnosnog okružja smatralo se kako europska demokratska društva više nisu suočena s izravnom vojnom prijetnjom. U takvim uvjetima smanjuje se potreba za održavanjem mnogoljudne i skupe oružane sile, stoga ne čudi da su prve promjene bile usmjerene na smanjivanje brojčanog sastava, vojnog proračuna i ukidanje obveznog vojnog roka. Razvoj Oružanih snaga nastavio se s ciljem stvaranja manjih profesionalnih Oružanih snaga. Obvezno služenje vojnog roka ukinuo je Hrvatski sabor prihvaćanjem Izmjena zakona o obrani u srpnju 2007. godine. Izmjene su se počele primjenjivati prvim danom 2008. godine i predstavljale su daljnji korak prema potpunoj profesionalizaciji Oružanih snaga.

Važna zadaća koju je Republika Hrvatska morala ispuniti je osigurati interoperabilnost svojih oružanih snaga sa oružanim snagama drugih zemalja članica NATO saveza. U svrhu učinkovite i djelotvorne suradnje države članice saveza moraju dijeliti zajednički skup normi i standarda. Te norme i standardi određeni su NATO Sporazumima o standardizaciji (Standardization Agreement; STANAG). Ratificiranjem ovih sporazuma podiže se razina interoperabilnosti tako da oružane snage jedne zemlje članice mogu koristiti zalihe i podršku oružanih snaga zemalja partnerica, primjerice isto streljivo ili isto gorivo pri vojnim operacijama. Ratifikacija i implementacija NATO normizacijskih dokumenata uređena je *Pravilnikom o normizaciji u Ministarstvu obrane i Oružanim snagama Republike Hrvatske* iz 2009. godine.

¹⁹ Demobilizacije u većem ili manjem opsegu traju od završetka operacija Bljesak i Oluja.

Graf 1. Smanjenje broja zaposlenih u Ministarstvu obrane i Oružanim snagama, po godinama, u tisućama²⁰

Nestankom konvencionalnih opasnosti Oružane snage promijenile su svoj fokus sa konvencionalne obrane prema očuvanju i širenju mira, prevenciji kriznih situacija i stabilizaciji kriznih žarišta. Hrvatski sabor je 25. ožujka 2009. potvrdio Sjevernoatlantski sporazum. Protiv je bio samo jedan zastupnik, dok je za glasalo njih 119. Hrvatska je tim činom praktično postala članicom, preostalo je još samo da se svi ratifikacijski dokumenti predaju američkom State Departmentu gdje se deponiraju svi ratifikacijski dokumenti. Glavni tajnik NATO-a Jaap de Hoop Scheffer uputio je 31. ožujka 2009., formalni poziv Hrvatskoj za punopravno članstvo u Sjevernoatlantskom savezu. Konačno, 1. travnja 2009. Hrvatska je polaganjem hrvatskoga ratifikacijskog dokumenta (potvrde Sjevernoatlantskog sporazuma od strane Sabora) u američkom State Departmentu postala punopravnom članicom NATO-a, i time ispunila taj temeljni strateški vanjskopolitički cilj.

²⁰ Graf je preuzet iz Strateškog pregleda obrane dostupnog na internetskoj stranici Narodnih novina https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_08_101_2285.html

Drugi temeljni strateški vanjskopolitički cilj bio je ulazak u Europsku uniju. Put Republike Hrvatske od podnošenja zahtjeva za punopravno članstvo 2003. godine pa sve do njegovog ostvarivanja bio je iznimno kompleksan, budući je Hrvatska morala ispuniti mnoge političke, gospodarske, pravne i administrativne prilagodbe. Ovaj cilj ostvaren je 1. srpnja 2013. godine, kad je Hrvatska postala 28. punopravna članica Europske unije. Unija, za razliku od NATO-a, nije isključivo vojni i sigurnosni savez, već gospodarski, politički i pravni. Međutim, to ne znači da sigurnosna pitanja nisu zastupljena u službenim dokumentima EU. Prvu službenu formulaciju zajedničkog pogleda na sigurnost predstavlja *Zajednička vanjska i sigurnosna politika*, ustanovljena *Ugovorom o Europskoj uniji* 1992. godine. Nastavak sigurnosnog diskurza u Europskoj uniji predstavlja *Europska sigurnosna strategija – Sigurna Europa u boljem svijetu*. Ovaj dokument prihvaćen je na međuvladinoj konferenciji 12. prosinca 2003. godine od strane tadašnjih 25 zemalja članica EU. U 2008. godini objavljeno je izvješće o Europskoj sigurnosnoj strategiji pri čemu su redefinirane prijetnje sigurnosti koje se odnose na cjelokupnu Europsku uniju:

- a) Širenje oružja za masovno uništenje
- b) Međunarodni terorizam
- c) Nestabilne države
- d) Organizirani kriminal
- e) Energetska sigurnost
- f) Klimatske promjene

Strategija europske sigurnosti u mnogome se poklapa s NATO-vim zadaćama, ali se razlikuje u tome što potpada pod jurisdikciju Europske unije te samim time uključuje i zemlje koje su članice Unije ali nisu članice NATO saveza²¹ (Mihaljević, 2006: 4). U Ugovoru o Europskoj uniji popisane su odredbe o Zajedničkoj sigurnosnoj i obrambenoj politici. Ponavlja se konstatacija da je zajednička sigurnosna i obrambena politika sastavni dio zajedničke vanjske i sigurnosne politike Europske unije te se utvrđuje da se ona može provoditi civilnim i vojnim sredstvima i izvan EU. Misije izvan EU mogu se provoditi samo za potrebe očuvanja mira, sprečavanja sukoba i jačanja međunarodne sigurnosti u skladu s načelima Povelje Ujedinjenih naroda (Rudolf, 2014: 565) Ova formulacija iznimno je važna

²¹ Zemlje članice Europske unije koje ujedno nisu članice NATO-a su Austrija, Cipar, Finska, Irska, Malta i Švedska. Svaka od tih zemalja ima svoje razloge nepristupanja NATO savezu, bilo od ustavne neutralnosti ili izbjegavanja ulaska u zajedničke vojne saveze sa državama s kojima su u sukobu, kao u primjeru Cipra i Turske.

jer postavlja temelje pravnog okvira za izvoz sigurnosti izvan teritorija zemalja članica Europske unije.

6.1 BUDUĆNOST SIGURNOSNE REFORME U REPUBLICI HRVATSKOJ

Ulazak u euroatlantske integracije donio je brojne promjene na sigurnosnom planu Republike Hrvatske. Nažalost, ključni strateški dokumenti nisu održali korak s tim promjenama te je Hrvatska dočekala 2015. godinu sa strateškim dokumentima starima više od jednog desetljeća. Tako su prema strateškim dokumentima glavni vanjskopolitički ciljevi Republike Hrvatske bili ulazak u NATO savez i članstvo u Europskoj uniji, iako je Hrvatska u tom trenutku već godinama bila članica. Iz ovakve situacije iznikla je nužnost revizije i osuvremenjivanja hrvatske sigurnosne politike²². Na ovom području dolazi do promjena u zadnjih nekoliko godina. Krajem 2014. godine javnosti je predstavljen nacrt prijedloga Dugoročnog plana razvoja OSRH 2015. - 2024. Dokument je naišao na oštre kritike među medijima; između ostaloga tvrdilo se kako je zastario već i prije nego je donesen jer se nisu na vrijeme uočile promjene u globabnom strateškom okruženju, te se kritizirao kao neambiciozan, prvenstveno s financijske strane slabljenjem financijske potpore OSRH²³. Slabljenje financijske potpore oružanim snagama neminovno može dovesti do slabljenja vojnih sposobnosti, što dugoročno dovodi do slabljenja mogućnosti djelovanja unutar NATO saveza, a posljedično dovodi do njegovog oslabljenja i predstavlja dodatni teret za zemlje saveznice. Zbog ovih kritika Vlada je u travnju 2017. godine krenula u izradu novog Prijedloga strateškog pregleda obrane i novog Nacrta dugoročnog plana razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske²⁴.

Posljednju etapu razvoja hrvatske sigurnosne politike predstavlja nova Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, koja je donesena tijekom pisanja ovog rada, na sjednici Hrvatskog sabora održanoj 14. srpnja 2017. godine. Ovaj strateški dokument predstavlja preinake, reviziju i unaprijeđenje Strategije nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske iz 2002. godine. Između ta dva dokumenta postoje značajne komparativne razlike. Najveći pomak napravljen je u konačnom priznanju novih okolnosti u geopolitičkom i

²² Na to je već 2011. upozoravao Tatalović. Više vidjeti u Tatalović: Treba li hrvatskoj nova strategija nacionalne sigurnosti?

²³ Više vidjeti na <http://www.defender.hr/naslovnica-izdvojeno/pokrece-se-revizija-dugorocnog-plana-razvoja-osrh>

²⁴ Detaljnije na [https://vlada.gov.hr/UserDocImages//Sjednice/2017/04 travanj/35 sjednica Vlade Republike Hrvatske//35 - 18.pdf](https://vlada.gov.hr/UserDocImages//Sjednice/2017/04%20travanj/35%20sjednica%20Vlade%20Republike%20Hrvatske//35%20-18.pdf)

međunarodnom položaju Republike Hrvatske. Najvažnija odrednica stare Strategije nacionalne sigurnosti bila je integracija Hrvatske u NATO savez i u Europsku uniju, što je predstavljeno kao glavni strategijski cilj nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske kojem su podređena sva objektivna sredstva. U novoj Strategiji napokon se potvrđuje da je taj cilj ostvaren i da je Hrvatska postala dijelom sustava kolektivne obrane. Važan novitet je i uvođenje nove paradigme sigurnosti koja je temeljena na modelu ljudske sigurnosti – sigurnosti svakoga građanina Republike Hrvatske. Poimanje sigurnosti u staroj Strategiji nacionalne sigurnosti bilo je uglavnom državocentrično. Država je predstavljala najvažniji referentni objekt kojega se treba zaštititi od vanjskih vojnih ugroza. Iako je takvo promišljanje sigurnosti važno i nužno, isključiva usredotočenost na državocentričnu sigurnost nije adekvatna za odgovaranje na niz novih prijetnji i ugroza koje se javljaju u suvremenom svijetu (Kerr, 2010: 124). Mnoge zapadne zemlje prepoznale su nove sigurnosne trendove i objedinile koncepte državne i ljudske sigurnosti u okviru svojih sigurnosnih strategija. Nažalost, u petnaestogodišnjem razdoblju između 2002. i 2017. godine Republika Hrvatska zanemarila je razvoj i nadopunjavanje svoje sigurnosne strategije, premda bi ona trebala predstavljati jedan od najvažnijih dokumenata za određivanje i ostvarivanje kratkoročnih i dugoročnih ciljeva. Zbog toga je stvaranje nove Strategije nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske još i značajnije. Ovaj dokument prožet je nastojanjima da se sigurnosna politika Republike Hrvatske približi sigurnosnim shvaćanjima i politikama NATO saveza i Europske unije, poglavito u korelaciji sa najnovijim rekonceptualizacijama koje su nastale kao odgovor na složena sigurnosna pitanja današnjice.

Ulaskom u NATO savez i Europsku uniju važna dimenzija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske postalo je sigurnosno djelovanje u okviru tih međunarodnih organizacija, što podrazumijeva djelovanja van državnih granica, u neposrednom i širem geopolitičkom okruženju. Posebno je to važno u kontekstu NATO-a, gdje je članstvom Hrvatska automatski postala dio sustava kolektivne obrane prema članku 5. Sjevernoatlantskog ugovora, uz pripadajuće pogodnosti i obveze. Članstvo u NATO-u jamči veću razinu sigurnosti kroz mehanizme međusobne komunikacije, koordinacije i razmjene podataka, te interoperabilnosti i modernizacije sigurnosnog i obrambenog sustava. Nažalost, uz postojeću korist pojavljuje se i izvjesna negativnost u vidu sigurnosne dileme. Sudjelovanje u navedenim međunarodnim organizacijama neosporno dovodi do povećavanja razine sigurnosti, no istodobno postoje faktori koji zbog tog istog sudjelovanja razinu sigurnosti potencijalno mogu smanjiti, što je rizik koji je ispravno prepoznat u Strategiji nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske:

„Republika Hrvatska je zbog svojega geopolitičkog položaja i članstva u Europskoj uniji i NATO-u zahvaćena geopolitičkim sučeljavanjima. Stoga je izložena političkom i obavještajnom djelovanju država i nedržavnih čimbenika koji Europsku uniju i NATO doživljavaju kao sigurnosnu prijetnju ili izazov.”

Sudjelovanje u međunarodnim organizacijama sa sobom donosi i određenu razinu sigurnosnog rizika. Posebno je to bilo izraženo u doba Hladnog rata, kada su napetosti između dva svjetska bloka prijetile dovesti do globalnog oružanog sukoba. Prestankom postojanja Varšavskog ugovora smatralo se kako je taj rizik smanjen ili čak uklonjen, no u zadnjim godinama ponovno dobiva na intenzitetu zbog jačanja globalnopolitičkog položaja Rusije.

Sve napetija globalna sigurnosna situacija bila je tema NATO summita u Walesu održanog u rujnu 2014. godine. Još godinu dana prije globalna svjetska sigurnosna situacija izgledala je relativno povoljno i očekivalo se kako će NATO savez u budućnosti biti manje fokusiran na operativna djelovanja, a više na postkonfliktni menadžment, održavanje stanja pripravnosti i vojne vježbe (Drent, Zandee, 2014:15). No u 2014. godini buknuo je nekoliko velikih sigurnosnih kriza u neposrednom europskom geopolitičkom susjedstvu – rat u Libiji, teror i jačanje Islamske Države u Siriji i ruska aneksija Krima. Potonje je dovelo do znatnog pogoršanja odnosa između zemalja NATO saveza i Ruske Federacije iz razloga što su zapadne zemlje taj ruski potez osudile kao agresivan korak koji krši međunarodno pravo i zadire u teritorijalni integritet i suverenitet Ukrajne. Ruske aktivnosti na Krimu predstavljaju važan sigurnosni rizik za zemlje NATO saveza, pogotovo što je Rusija preuzela teritorij bez uporabe konvencionalnog vojnog nasilja, već uz korištenje propagande, zastrašivanja i političke manipulacije. NATO na takav scenarij nije imao odgovor te se stoga javlja zabrinutost od ponavljanja sličnog scenarija u drugim zemljama s brojnom ruskom nacionalnom manjinom. Odgovor na ruska destabilizirajuća djelovanja tražio se tokom summita u Walesu i rezultirao je donošenjem *Akcijskog plana spremnosti*, koji bi trebao radikalno skratiti brzinu reakcije NATO saveza, i prepoznavanjem destabilizirajućeg potencijala hibridnih prijetnji. U Strategiji nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske možemo popratiti transformaciju koja je odjek odluka iznesenih na summitu u Walesu. Republika Hrvatska se posvećuje izgradnji civilnih i vojnih sposobnosti za potrebe izvršavanja zadaća iz *Akcijskog plana spremnosti*:

„Za potrebe izvršavanja zadaća iz Akcijskog plana za spremnost NATO-a, odnosno u slučaju pogoršavanja sigurnosne situacije, za sudjelovanje u operacijama kolektivne obrane razvijat će se odgovarajuće vojne i civilne sposobnosti radi odvratanja i obrane te kao doprinos vjerodostojnosti savezničke solidarnosti i koheziji NATO-a.“

Uz to se prepoznaje rizik od hibridnih prijetnji nacionalnoj sigurnosti i sigurnosti zemalja saveznica:

„Razvit će se nacionalne sposobnosti suprotstavljanja i obrane od hibridnog djelovanja koje provode države, organizacije ili pojedinci u širokom spektru (diplomatsko-političkom, informacijskom, vojnom, gospodarskom, financijskom, obavještajnom i pravnom). Unaprijedit će se suradnja kroz postojeće okvire razvijene za izgradnju otpornosti na hibridne prijetnje u NATO-u i Europskoj uniji.

Sveobuhvatni nacionalni odgovor treba, kroz sustav domovinske sigurnosti, omogućiti pravodobno prepoznavanje hibridnih aktivnosti, detektirati njihova izvorišta te dati potporu brzom procjeni situacije i učinkovitom procesu donošenja odluka. Izgradit će se otpornost na hibridne prijetnje, kao i sposobnost i spremnost odgovora društva i države koji će se koristiti svim nacionalno dostupnim instrumentima za obranu.“

Iz perspektive Europske unije, važan dokument je Globalna strategija Europske unije za vanjsku i sigurnosnu politiku, koju je usvojilo Europsko vijeće 20. lipnja 2016. godine i koja zamjenjuje strategiju koja je usvojena trinaest godina ranije. Već u početnim rečenicama vidljiva je radikalno drukčija vizija koja ocrtava negativne promjene u sigurnosnom okruženju. Dok 2003. „Europa nikad nije bila tako uspješna, tako sigurna, niti tako slobodna“, danas „živimo u vremenima egzistencijalne krize, kako unutar Europske unije tako i izvan nje. Naša je Unija ugrožena“ (Vijeće Europske unije, 2016). Uz već navedene vojne sukobe na granicama Europe, Europska unija i njene članice suočene su sa svojstvenim problemima koji čine budućnost Unije neizvjesnom, u prvom redu rastućim euroskepticizmom koji je kulminirao britanskom odlukom o izlasku iz Unije. Prioriteti koji su navedeni u dokumentu su sljedeći:

- a) Sigurnost unije
- b) Otpornost država na istoku i jugu
- c) Integriran pristup
- d) Podržavanje kooperativnih regionalnih poredaka
- e) Globalno upravljanje za 21. stoljeće (Vijeće Europske unije, 2016).

Kao ključni izazovi sigurnosti Unije navedene su terorističke prijetnje, hibridne prijetnje, kibersigurnost i energetska sigurnost. Uz operacionaliziranje navedenih prioriteta i njihovo aktivno provođenje nova Globalna strategija Europske unije može biti prijelomna točka u sigurnosnoj politici EU, predstavljati odmak od prijašnjeg, možda neopravdanog, idealizma i optimizma i označiti prihvaćanje novog, jasnog i odrješitog stava o globalnim sigurnosnim rizicima i prije svega djelovanja u svojstvu osiguranja sigurnosti. U budućnosti se očekuje daljnji razvoj sigurnosne strategije Europske unije, koji će vjerojatno kulminirati čvršćom suradnjom s NATO savezom i stvaranjem vojnih snaga Europske unije. No pred Unijom je još dug put koji će zasigurno biti otežan rastućim euroskepticizmom i neujednačenim obrambenim proračunima država članica.

Nova Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske prožeta je odjekom novih sigurnosnih shvaćanja NATO-a i Europske unije. U njoj su konačno prepoznati moderni trendovi sigurnosti i detektirane suvremene sigurnosne prijetnje, rizici i izazovi, kao što su nekonvencionalna djelovanja, ekstremizam, korupcija, organizirani kriminal, kibernetičke i gospodarske prijetnje, negativni demografski trendovi, migracije i klimatske promjene. Dodatno je potvrđena spremnost Republike Hrvatske da postane važan faktor međunarodne stabilnosti i sigurnosti kroz sudjelovanje u mirovnim misijama i operacijama te operacijama odgovora na krize u okviru Europske unije i u okviru NATO-a. Iako je ova strategija donesena tek nedavno, možemo reći kako je Hrvatska napokon uspjela rekonceptualizirati svoju sigurnosnu strategiju, prepoznati suvremene sigurnosne trendove i dobila modernu sigurnosnu strategiju.

7. HRVATSKA KAO IZVOZNIK SIGURNOSTI

U prvim godinama nakon osamostaljenja Republika Hrvatska iskazala je želju za članstvom u međunarodnim organizacijama koje se bave očuvanjem svjetskog mira i sigurnosti. Najveća takva organizacija su Ujedinjeni narodi, u čije je članstvo Republika Hrvatska primljena već 1992. godine²⁵. UN je po članstvu najšira, gotovo univerzalna svjetska sigurnosna organizacija. Sastoji se od šest glavnih organa, obuhvaća sedamnaest agencija i mnogobrojne programe. Dva najznačajnija organa UN-a su Opća skupština i Vijeće sigurnosti²⁶. Opća skupština je reprezentativno tijelo sastavljeno od svih država članica UN-a, u kojem svaka članica ima pravo predlagati, raspravljati i glasovati o predloženim pitanjima, dok je Vijeće sigurnosti kombinirani organ stalne zastupljenosti nekih te privremene zastupljenosti drugih članica. Sastoji se od sveukupno 15 članica, od kojih razlikujemo pet stalnih (Kina, Francuska, Rusija, Velika Britanija i SAD) i deset nestalnih članica koje se biraju u okviru Opće skupštine na razdoblje od dvije godine, vodeći pri tome računa o doprinosu članica održavanju međunarodnog mira i sigurnosti, ali i pravičnoj geografskoj raspodjeli. Vijeće sigurnosti jedino je tijelo UN-a koje je ovlašteno donositi obvezujuće odluke koje su države članice dužne prihvatiti i provoditi, te samim time predstavlja najodgovornije tijelo za osiguravanje svjetskog mira i sigurnosti²⁷.

Vrhunac hrvatskog članstva u Ujedinjenim narodima ostvaren je 1. siječnja 2008. godine, kada je Republika Hrvatska nakon 16 godina članstva u Ujedinjenim narodima postala nestalnom članicom Vijeća sigurnosti, najznačajnijeg operativnog tijela UN-a, sa mandatom od dvije godine. Izbor Hrvatske za nestalnu članicu Vijeća sigurnosti predstavljao je veliki uspjeh hrvatske diplomacije i potvrdu činjenice da je država koja je ne tako davno i sama bila opterećena konfliktima i problemima postala državom koja može pomoći pri rješavanju konflikata i problema drugih država. Sudjelovanjem u ovom značajnom tijelu

²⁵ Točnije 22. svibnja 1992. godine, zajedno sa dvama drugim državama nastalima u procesu raspada Jugoslavije, Slovenijom i Bosnom i Hercegovinom.

²⁶ Ostala glavna tijela UN-a, kojima se nećemo pobliže baviti u ovom radu, su Gospodarsko i socijalno vijeće, Međunarodni sud i Tajništvo UN-a. Šesto tijelo UN-a, Starateljsko vijeće, čija je zadaća bilo upravljanje područjima pod posebnom upravom, odnosno bivšim kolonijama, prestalo je s radom 1994. godine nakon što je posljednje područje pod posebnom upravom, otočje Palau, proglasilo neovisnost.

²⁷ Česte kritike UN-a odnose se na njegovu neefikasnost u spriječavanju sukoba. Ta neefikasnost izvire iz samog sastava Vijeća sigurnosti, gdje pet stalnih država članica, ujedno i nuklearnih sila, imaju pravo veta. Pojavljuje se opravdana bojazan da te svjetske sile mogu staviti vlastite interese iznad interesa svjetske sigurnosti te tako ograničiti djelovanja UN-a u važnim sigurnosnim pitanjima. Političko nejedinstvo država članica dovodi do tromosti u poduzimanju značajnih koraka za očuvanje stabilnosti, dok se vetom u praksi mogu blokirati napori UN-a (Diehl, 2008: 38-40).

svjetske sigurnosti Hrvatska je dobila priliku da pripomogne rješavanju nekih od gorućih svjetskih političkih, sigurnosnih i humanitarnih problema poput terorizma, oružja za masovno uništenje te napetosti i sukoba u kriznim žarištima diljem Bliskog istoka i Afrike. Tijekom cijelog dvogodišnjeg mandata predsjedala je Protuterorističkim odborom Vijeća sigurnosti, a tokom prosinca 2008. godine predsjedala je Vijećem sigurnosti. Kao država koja je iz prve ruke iskusila oružani sukob, Republika Hrvatska imala je posebna iskustva za oblikovanje međunarodnih odgovora na globalne krize. Svoj mandat završila je 31. prosinca 2009. godine. Ova dužnost bila je priznanje da je Hrvatska od objekta međunarodne politike i primateljice međunarodne pomoći postala aktivni subjekt u izgradnji svjetskog mira i stabilnosti (Caratan, 2008: 62), učvrstila reputaciju Hrvatske kao države predane međunarodnoj suradnji te pružila važno iskustvo na putu prema članstvu u ostalim međunarodnim organizacijama i inicijativama.

Republika Hrvatska sudjeluje u izgradnji stabilnog europskog geopolitičkog prostora u okviru NATO-a i Europske unije. Zasigurno najprimjetljiviji primjer izvoza sigurnosti su mirovne misije, iz razloga što su medijski iznimno popraćene i što je dimenzija izvoza sigurnosti u njima najvidljivija – pripadnici i tehnika OSRH fizički se nalaze u nesigurnim zemljama izvan granica Europe i Republike Hrvatske. No izvoz sigurnosti ima i šire dimenzije. Samo članstvo Republike Hrvatske u međunarodnim organizacijama podrazumijeva da je Hrvatska dio sistema kolektivne sigurnosti. Kolektivna sigurnost u okviru NATO-a određena je kroz članak 5. Sjevernoatlantskog ugovora, gdje se napad na jednu državu članicu smatra napadom i na sve ostale zemlje saveznice. U okviru Europske unije određena je kroz klauzulu solidarnosti Europske unije, prema kojoj su zemlje Unije dužne združeno i solidarno djelovati ukoliko zemlja članica bude cilj terorističkog napada ili nesreće izazvane prirodnim ili ljudskim putem, te kroz odredbe o Zajedničkoj sigurnosnoj i obrambenoj politici iz Ugovora o Europskoj uniji koja pokriva slučajeve oružane agresije na teritorij država članica. Kroz kolektivnu sigurnost dobrobit euroatlantskog prostora ujedno je i odgovornost Hrvatske. Svako djelovanje u svrhu vlastite sigurnosti u isto vrijeme je i pozitivno djelovanje na sveukupnu euroatlantskog prostora, a samim time i izvoz sigurnosti. Poglavitito je to važno u kontekstu Hrvatske kao vanjske granice EU-a, gdje obranom vlastitih granica od nezakonitih prelazaka i prekograničnog kriminaliteta Hrvatska povećava ukupnu sigurnost Europske unije. Važnost Hrvatske kao čuvarice vanjske granice EU-a u budućnosti će se još povećati nakon što Hrvatska postane članica Schengenskog sporazuma. Značajne aktivnosti koje Hrvatska poduzima u jačanju europske stabilnosti su potpora ulaska susjednih zemalja u organizacije euroatlantskih integracija, bliska suradnja i razmjena informacija s

tijelima NATO-a i Europske unije, povećanje vlastitih obrambenih kapaciteta te razvijanje sposobnosti suprotstavljanja hibridnim destabilizirajućim djelovanjima.

Važan instrument vanjske i sigurnosne politike mnogih zemalja još od početka 19. stoljeća predstavljaju mirovne misije, ali rast njihova značaja započinje nakon Drugog svjetskog rata po osnivanju UN-a. Do 1990. godine mirovne misije UN-a razvile su se u mehanizam za sprječavanje širenja oružanih sukoba te pokušaje pronalaženja njihovog mirnog rješenja. Važno je napomenuti kako mirovne misije ne predstavljaju trajno rješenje sukoba, već predstavljaju alat upravljanja krizom dok se ne iznjedri trajno i zadovoljavajuće rješenje (Diehl, 2008: 23). Sam koncept mirovnih misija prošao je kroz brojne preinake, prilagođavajući se zahtjevima prirode sukoba i ovisno o potrebama za različitim sposobnostima osoblja koje je uključeno u provođenje mirovnih misija. U različitim tipovima mirovnih misija provode se različite zadaće, od pomoći u izgradnji održivih institucija vlasti, nadzora poštivanja ljudskih prava, reforme sigurnosnog sektora, razoružanja, demobilizacije, reintegracije i sl. (Jakešević, 2011; 379). Događaji u proteklom desetljeću pokazali su kako tradicionalni model mirovnih misija nije uspješan u novom sigurnosnom okruženju. Stoga su se počeli razvijati novi koncepti organiziranja mirovnih misija, usmjerenih prema djelovanju ne više samo u očuvanju mira (*peacekeeping*), već i prema uspostavi mira upotrebom sile (*peace enforcement*)²⁸. U okviru ovih nastojanja sve veći značaj dobiva koncept zaštite stanovništva, budući su etnički sukobi i građanski ratovi vođeni u protekla dva desetljeća pokazali potrebu njegove zaštite od genocida, etničkog čišćenja i drugih zločina protiv humanosti. Nove vojne zadaće koje postaju nužne u izvođenju mirovnih operacija odnose se na borbu protiv terorizma, pružanje pomoći zemlji domaćinu u vođenju protugerilskih ratova, sudjelovanje u operacijama razminiranja, izvođenje pomorskih operacija u borbi protiv piratstva na moru, sudjelovanje u regionalnoj kontroli naoružanja te sudjelovanje u sprječavanju širenja zaraznih bolesti.

U razdoblju od samo nekoliko godina Hrvatska je značajno povećala svoje sudjelovanje u međunarodnim mirovnim operacijama te se sve više uključuje u ove aktivnosti. Sudjelovanje u međunarodnim mirovnim misijama postalo je integralni dio sigurnosne politike. Ono je u skladu sa strateškim opredjeljenjem Hrvatske za aktivnim sudjelovanjem u jačanju međunarodnog mira i stabilnosti čime se naša država svrstava među članice međunarodne zajednice koje su spremne preuzeti svoj dio tereta u jačanju i očuvanju

²⁸ Detaljnije o razlikama između koncepata izgradnje mira, očuvanja mira i nametanja mira u: Diehl, 2008.

međunarodnog mira i sigurnosti. Na taj način RH je od uvoznika sigurnosti s početka devedesetih godina prošloga stoljeća postala izvoznikom sigurnosti.

Sudjelovanje u mirovnim misijama kao jedan od načina hrvatskog doprinosa miru i sigurnosti u svijetu navedeno je u Strategiji nacionalne sigurnosti iz 2002. godine, kao i u novoj Strategiji nacionalne sigurnosti koja je donesena 14. srpnja 2017. godine, gdje je iskazana želja Republike Hrvatske za aktivnim doprinosom misijama i operacijama u okviru Europske unije i u okviru NATO-a

Republika Hrvatska još je za vrijeme trajanja Domovinskog rata učinila prvi korak u sudjelovanju u međunarodnim mirovnim operacijama. Godine 1993. se nastojalo uputiti nekoliko vojnih promatrača u mirovnu operaciju u Azerbejdžanu, pod okriljem tadašnje Konferencije o europskoj sigurnosti i suradnji (KESS). Spomenuta mirovna operacija na posljetku nije bila uspostavljena, no taj se pokušaj pokazao kao vrijedan napor u pogledu međunarodne afirmacije RH i njezine politike rješavanja sporova mirnim putem²⁹. Svoje prvo uspješno sudjelovanje u mirovnoj misiji Hrvatska je započela 1999. godine, kada je u okviru UN-a deset pripadnika OS RH u svojstvu vojnih promatrača upućeno u Promatračku mirovnu misiju UN-a u Sierra Leone (UNAMSIL)

Pripadnici OS RH sudjelovali su u ovoj misiji sve do njenog završetka 2005. godine. Činom slanja vojnih promatrača u misiju UNAMSIL, Republika Hrvatska je postala prinositelj svjetskom miru i stabilnosti, a počela je i sama obučavati pripadnike vojnih snaga iz drugih zemalja za mirovne operacije. Od tog prvog koraka do danas Hrvatska je bila uključena u mnogobrojne znatno kompleksnije mirovne operacije diljem zemaljske kugle (Tatalović, 2008: 87-110). Svojom podrškom u mirovnim misijama Hrvatska se iskazuje kao odgovorna članica međunarodne zajednice. U četvrt stoljeća od proglašenja nezavisnosti Hrvatska se uspjela preobraziti od donedavne primateljice međunarodne pomoći u važan i aktivan međunarodni faktor izgradnje mira i stabilnosti.

U budućnosti će Republika Hrvatska morati odlučiti o stvaranju specijalističkih sposobnosti za sudjelovanje u mirovnim misijama i odrediti prioritete u daljem angažiranju u mirovnim misijama. Glavna pitanja koja se pri tome pojavljuju su na koje bi se područje Hrvatska trebala usredotočiti u izvođenju misija te određivanje organizacije čijim će se misijama davati prioritet (EU, NATO, UN). Današnji trendovi ukazuju na to kako će i u neposrednom susjedstvu i na području šire Europe glavnu riječ u izvođenju misija upravljanja

²⁹ Podaci preuzeti sa internetskih stranica Ministarstva vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/medunarodna-sigurnost/mirovne-misije/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama-un-a/>

krizama imati NATO i EU. Hrvatski interes je stabilizacija neposrednog susjedstva, prvenstveno BiH, ali i drugih kriznih žarišta, primjerice Kosova i Makedonije, te kao članica NATO-a i EU može odigrati značajnu ulogu u stabilizaciji tih područja.

7.1 STRATEGIJA SUDJELOVANJA REPUBLIKE HRVATSKE U MEĐUNARODNIM MISIJAMA I OPERACIJAMA

U svibnju 2014. godine Vlada RH donijela je Strategiju sudjelovanja Republike Hrvatske u međunarodnim misijama i operacijama. Prema tom dokumentu sudjelovanje Republike Hrvatske u međunarodnim misijama i operacijama predstavlja važnu komponentu hrvatske vanjske, sigurnosne i obrambene politike. U okvirima djelovanja međunarodnih organizacija kojih je punopravni član, a pogotovo u političkom i sigurnosnom okviru Ujedinjenih naroda, Europske Unije i NATO-a, Hrvatska ostvaruje svoje nacionalne interese te istovremeno doprinosi međunarodnoj sigurnosti i stabilnosti međunarodnih odnosa. Od svoje prve promatračke misije u Sierra Leoneu 1999. došlo je do značajnog iskoraka u opsegu i kvaliteti hrvatskog doprinosa sigurnosti, te je RH postala aktivna sudionica napora NATO-a i EU-a u stabilizaciji kriznih područja. Suvremene međunarodne misije i operacije sve su zahtjevnije te je za njihov uspjeh potrebno provođenje sve složenijih zadataka, od sprječavanja sukoba i njihove transformacije, upravljanja krizama i stabilizacije, pružanja humanitarne pomoći i izgradnje mira do postkonfliktnih aktivnosti obnove, izgradnje sposobnosti i jačanja otpornosti na buduće krize. Teži se integriranom djelovanju vojne, civilne i razvojne komponente te primjeni sveobuhvatnog pristupa u svim fazama međunarodnih misija ili operacija. Potiče se jačanje nacionalnih sposobnosti za sudjelovanje u navedenim aktivnostima, u skladu s hrvatskim vanjskopolitičkim i gospodarskim interesima.

Doprinos Hrvatske međunarodnim misijama i operacijama većinom se ostvaruje upućivanjem pripadnika Oružanih snaga Republike Hrvatske. Cilj tog angažmana je održavanje ili ponovna uspostava mira i sigurnosti, potpora naporima humanitarne pomoći te zaštita civilnog stanovništva. Zasniva se na ciljevima i načelima povelje UN-a kao i na drugim odredbama međunarodnog prava. Civilne misije usmjerene su na stvaranje, jačanje, održavanje ili ponovnu uspostavu ključnih društvenih funkcija vezanih za unutarnju i vanjsku sigurnost zemlje. Između ostalog, to uključuje razvoj policijskih snaga, pravosudnog sustava

vlasti, granične sigurnosti, carinske službe, zatvorskog sustava, a ponekad i cjelokupnog sigurnosnog sektora.

Ciljevi sudjelovanja Hrvatske u međunarodnim misijama i operacijama proizlaze s jedne strane iz privrženosti univerzalnim, općeprihvaćenim vrijednostima, a s druge strane iz njenih vanjskopolitičkih, gospodarskih i drugih interesa, kao i iz njene geostrateške pozicije. U skladu s tim, sudjelovanjem u međunarodnim misijama i operacijama Hrvatska doprinosi međunarodnom miru, sigurnosti, stabilnosti, razvoju demokracije u postkonfliktnim društvima, zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda te vladavini prava u državama i regijama gdje su one ugrožene, pri čemu posebnu pažnju posvećuje ranjivim društvenim skupinama, naročito ženama i djeci. Hrvatska svojim sudjelovanjem u međunarodnim misijama i operacijama također doprinosi očuvanju svjetskog poretka utemeljenog na poštivanju međunarodnog prava. Sudjelovanjem u međunarodnim misijama i operacijama Hrvatska sudjeluje u naporima kojima se odgovara na transnacionalne prijetnje međunarodnoj sigurnosti, kao što su širenje oružja za masovno uništenje, terorizam, organizirani kriminal, regionalni konflikti, neuspjele ili slabe države te prijetnje kibernetičkoj i energetske sigurnosti. Za Hrvatsku prioritet imaju one međunarodne misije i operacije gdje svojim angažmanom jača savezništvo sa strateškim partnerima, prije svega sa SAD-om i europskim državama. Sudjelovanjem u međunarodnim misijama i operacijama Hrvatska unaprjeđuje svoju vjerodostojnost i ugled u međunarodnim i regionalnim organizacijama, jača strateška partnerstva sa saveznicima, unaprjeđuje svoju vidljivost i općenito svoj nacionalni kredibilitet.

Hrvatska sudjeluje u međunarodnim misijama i operacijama u skladu s Ustavom te relevantnim zakonima i drugim propisima u okviru objektivno raspoloživih resursa. Donošenje odluke o sudjelovanju u međunarodnim misijama i operacijama u svakom će se pojedinačnom slučaju temeljiti s jedne strane na općim nacionalnim interesima, vanjskopolitičkim i sigurnosnim procjenama i prioritetima, te s druge strane na konkretnoj analizi svih mogućih implikacija sudjelovanja u zemlji odnosno regiji primateljici međunarodne misije i operacije. Sudjelovanje Hrvatske u međunarodnim misijama i operacijama odvijat će se u skladu s međunarodnim pravom. U svim fazama planiranja i provedbe međunarodnih misija i operacija naročito se vodi računa o poštivanju ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava. Hrvatska sudjeluje u misijama i operacijama pod mandatom Vijeća sigurnosti UN-a. U situacijama kada Vijeće sigurnosti UN-a nije u mogućnosti spriječiti genocid, zločine protiv čovječnosti, ratne zločine i etničko čišćenje, odluka o sudjelovanju u međunarodnoj misiji i operaciji donosi se na temelju procjene

konkretne političke, međunarodnopravne i humanitarne situacije, uzevši u obzir stajališta drugih međunarodnih organizacija kojih je Hrvatska članica.

7.2 HRVATSKA U MIROVNIM MISIJAMA UN-A

Trenutačno pripadnici OS RH aktivno sudjeluju u tri mirovne misije UN-a³⁰:

MINURSO	Operacija potpore miru Ujedinjenih naroda za provedbu referenduma u Zapadnoj Sahari
UNIFIL	Privremene snage UN-a u Libanonu
UNMOGIP	Vojno promatračka skupina Ujedinjenih naroda u Indiji i Pakistanu

Osim navedenih misija pripadnici OS RH sudjelovali su i u sljedećim mirovnim misijama UN-a:

BINUB	Integracijski Ured UN-a u Burundiju
MINUSTAH	Stabilizacijska misija UN-a na Haitiju
MINURCAT	UN misija u Centralnoafričkoj Republici i Čadu
UNAMSIL	Promatračka misija UN-a u Sjevernoj Leoneu
UNDOF	Operacija promatračkih snaga Ujedinjenih naroda za prekid sukoba na Golanskoj visoravni
UNFICYP	Mirovne snage Ujedinjenih naroda na Cipru
UNIOSIL	Združeni ured UN-a u Sierra Leoneu
UNMEE	Misija UN-a u Etiopiji i Eritreji
UNMIN	Misija UN-a u Nepal
UNMIL	Operacija potpore miru Ujedinjenih naroda u Liberiji
UNMIS	Misija UN-a u Sudanu
UNMISSET	Misija UN-a u Istočnom Timoru
UNMOVIC	Povjerenstvo UN-a za kontrolu, provjeru i inspekciju u Iraku
UNOCI	Operacija UN-a u Obali Bjelokosti

³⁰ Podaci preuzeti sa internetskih stranica Ministarstva vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/medunarodna-sigurnost/mirovne-misije/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama-un-a/>

UNOMIG	Promatračka misija UN-a u Gruziji
UNSMIS	Promatračka misija UN-a u Siriji

7.3 HRVATSKA U MIROVNIM MISIJAMA I OPERACIJAMA NATO-A

Sudjelovanjem u vojnim operacijama NATO-a Hrvatska ispunjava svoje međunarodne obveze u stabilizaciji kriznih žarišta, razvija sposobnosti i interoperabilnosti Oružanih snaga te prenosi prethodno stečena znanja. U okviru NATO saveza Republike Hrvatska je sudjelovala u operacijama potpore miru u Afganistanu i na Kosovu³¹.

Republika Hrvatska sudjeluje u operacijama potpore miru NATO-a u Afganistanu – ISAF (*International Security Assistance Force*) od veljače 2003. i na Kosovu – KFOR (*Kosovo Force*) od srpnja 2009.

ISAF je međunarodna mirovna operacija pod mandatom Ujedinjenih naroda, dogovorena Bonnskim sporazumom od 6. prosinca 2001. te uspostavljena Rezolucijom 1386 Vijeća sigurnosti UN-a iz prosinca 2001. Osnovna zadaća ISAF-a sastoji se u pružanju podrške Vladi Afganistana u uspostavi sigurnosti i stabilizaciji zemlje te ustrojavanju i obuci nacionalnih sigurnosnih struktura kao i u programima razoružanja te projektima obnove. Hrvatske su postrojbe uglavnom sudjelovale u obučavanju i nadgledanju pripadnika Afganistanske narodne policije (ANP) i Afganistanske narodne armije (ANA). Uz navedene aktivnosti, Republika Hrvatska sudjelovala je i u opremanju Afganistanske narodne armije kroz donaciju 1000 jurišnih pušaka i 300.000 komada streljiva 2007. godine. Misija ISAF došla je svome kraju istekom 2014. godine, no NATO Savez ostaje prisutan u Afganistanu kroz misiju Odlučna potpora (Resolute Support Mission, RSM) koja nastavlja zadaću obuke i savjetovanja afganistanskih sigurnosnih snaga. Trenutačno u Afganistanu boravi 105 pripadnika OS RH.

Mirovna operacija na Kosovu (KFOR) djeluje od 12. lipnja 1999., sa osnovnom zadaćom pružanja potpore održavanju sigurnosnog okruženja na temelju mandata utvrđenog Rezolucijom 1244 Vijeća sigurnosti UN-a. KFOR pomaže u izgradnji Snaga sigurnosti

³¹ Podaci preuzeti sa internetskih stranica Ministarstva vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/medunarodna-sigurnost/mirovne-misije/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama-nato-a/>

Kosova. U provedbi ovog zadatka NATO surađuje s UN-om, EU-om i drugim međunarodnim akterima u cilju davanja potpore za razvoj stabilnosti i mira na Kosovu. Posebna se pozornost daje zaštiti manjina i kulturne baštine. Prvi je hrvatski kontingent s 20 pripadnika OS RH i dva transportna helikoptera upućen na Kosovo 2009. godine. Temeljna zadaća hrvatskog kontigenta je prijevoz snaga KFOR-a, tereta i šticećenih osoba. Trenutačno se na Kosovu nalazi 22 pripadnika OS RH zajedno s dva transportna helikoptera.

7.4 HRVATSKA U MIROVNIM MISIJAMA I OPERACIJAMA ZSOP-A

Hrvatska se procesom ulaska u Europsku Uniju obvezala slijediti smjernice Zajedničke vanjske i sigurnosne politike EU-a. Jedan od važnih instrumenta Zajedničke vanjske i sigurnosne politike su predstavljaju mirovne misije i operacije koje se provode u okviru Zajedničke sigurnosne i obrambene politike (ZSOP). RH je počela aktivno doprinostiti mirovnim misijama i operacijama ZSOP-a već tijekom pregovora o članstvu u EU-u kao zemlja partner. Trenutno Republika Hrvatska sudjeluje u pet misija ZSOP-a: EULEX Kosovo, EUPOL Afganistan, EUMM Gruzija, EUPOL COPPS, i EUNAVFOR ATALANTA³².

Glavni cilj civilne misije EU-a za uspostavu vladavine prava na Kosovu - EULEX Kosovo je pružanje pomoći i potpore institucijama Kosova u smislu jačanja vladavine prava. Tu se posebno misli na odgovornosti sudskih organa i agencija za provedbu zakona, jačanje nezavisnog multietničkog pravosudnog sustava te multietničke policije i carine. EULEX na Kosovu je najveća civilna misija ikada pokrenuta pod okriljem Zajedničke vanjske i sigurnosne politike EU-a. Trenutačno je u misiji raspoređeno 12 policijskih službenika koji rade na poslovima specijalne policije, imigracije, osiguranja šticećenih osoba i svjedoka, IT podrške i administracije.

EU policijska misija EUPOL Afganistan uspostavljena je 2007. godine s ciljem izgradnje održive i učinkovite civilne policije na temelju principa nacionalnog vlasništva i u skladu s međunarodnim standardima. Misija se provodi kroz praćenje, davanje mentorske podrške i savjeta te putem obučavanja pripadnika i službenika Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva pravosuđa i Državnog odvjetništva, kako na nacionalnoj tako i na

³² Podaci preuzeti sa internetskih stranica Ministarstva vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/medunarodna-sigurnost/mirovne-misije/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama-zsop-a>

regionalnoj i pokrajinskoj razini. Trenutačno je u misiji raspoređen 1 policijski službenik MUP-a.

EU promatračka misija u Gruziji nadgleda provođenje Sporazuma u šest točaka potpisanog između Gruzije i Rusije. Cilj ove misije je stabilizacija, normalizacija i izgradnja povjerenja u regiji. Misija je angažirana na sprječavanju obnove oružanog sukoba te održavanja sigurnosti uz administrativne linije razgraničenja. Aktivnosti misije naročito su usmjerene na promatranje situacije na terenu, prijavu incidenata i doprinos sigurnosnoj situaciji. Trenutačno su u misiji raspoređena tri policijska službenika.

EUPOL COPPS je civilna policijska misija Europske unije na području Zapadne obale palestinske samouprave i izraz je kontinuirane spremnosti EU-a za potporom Palestinskoj samoupravi, osobito na području sigurnosti i izgradnji institucija. Cilj potpore EU-a Palestinskoj civilnoj policiji je pomaganje pri reformama i razvoju policije i pravosudnih institucija u svrhu povećanja sigurnosti civilnog društva u skladu s nacionalnim programom jačanja pravne države i vladavine prava na području palestinske samouprave. Trenutačno se u misiji nalazi jedan policijski službenik MUP-a u funkciji policijskog savjetnika.

EUNAVFOR ATALANTA je odgovor na sve agresivnije napade pirata na trgovačke brodove koji prolaze Adenskim zaljevom. Područje operacije uključuje južne vode Crvenog mora, Adenski zaljev, zapadne vode Indijskog oceana, te obalno područje, teritorijalne i unutarnje vode Somalije. Osnovne zadaće operacije uključuju pružanje zaštite brodovima Svjetskog programa za hranu (WFP) te brodovima AMISOMA (Misija Afričke unije u Somaliji), odvratanje, sprečavanje i suzbijanje piratstva i oružane pljačke uz obale Somalije, zaštitu trgovačkih brodova te praćenje ribarskih aktivnosti uz somalijsku obalu. Trenutačno samo jedan časnik HRM-a sudjeluje u radu operacije.

8. NOVI IZAZOVI I ULOGA RH U EUROATLANTSKIM INTEGRACIJAMA

Ulazak u NATO i EU povijesni je trenutak za našu zemlju te je riječ o ostvarenju temeljnih geostrateških ciljeva na kojima je marljivo radila gotovo dva desetljeća. Članstvom u navedenim euroatlanskim organizacijama Republika Hrvatska je promijenila svoj pravni, politički, ekonomski, pa i kulturni kontekst, a taj se okvir mijenja za dulje razdoblje, koje bi moglo trajati nekoliko desetljeća ili još i dulje.

Kao članica NATO-a obveza Republike Hrvatske je da nastavi aktivno i konstruktivno pridonositi daljnjem jačanju te stvaranju politika i mjera koje će Savezu pomoći u nošenju s novim, globalnim sigurnosnim izazovima modernog doba. Također, njezina uloga je da u regiji nastavi konstruktivno djelovati, dajući tako doprinos njenoj daljnjoj stabilizaciji i prosperitetu utemeljenom na načelima dobrosusjedstva, sveobuhvatne suradnje i rješavanja svih otvorenih pitanja dijalogom. Također Hrvatska će nastaviti angažman u svim multilateralnim organizacijama u čijem radu sudjeluje, a glede bilateralnih vanjskopolitičkih aktivnosti, intenzivno će razvijati kontakte s državama koje ulaze u krug ključnih subjekata na međunarodnoj sceni, kao i drugim zemljama svijeta, gdje postoje izraženiji interesi hrvatskih gospodarstvenika i specifične poveznice poput kulturnih veza i brojnog hrvatskog iseljeničtva.

Iako je mogućnost konvencionalnog ili nuklearnog napada na države članice Europske unije i NATO-a malo vjerojatna, ponajprije zbog snažne sposobnosti obrane i odvratanja izgrađene kroz zajednička nastojanja saveznika, nestabilnosti koje se pojavljuju u neposrednoj blizini savezničkih granica mogu imati dalekosežne implikacije za globalnu sigurnosnu arhitekturu te ponovno potvrđuju važnost uravnoteženog pristupa ključnim zadaćama Saveza – kolektivna obrana, upravljanje u krizama i kooperativna sigurnost. Brojni sukobi i krizna žarišta u svijetu, pojava propalih i nestabilnih država te razni oblici prijetnji uzrokovanih rastom ekstremističkih ideologija nameću potrebu razvoja ključnih sposobnosti te pokretanja međunarodnih operacija usmjerenih na unaprjeđivanje sigurnosti. Za odgovor na suvremene izazove i prijetnje potrebne su oružane snage osposobljene za provedbu netradicionalnih zadaća, prilagodljive, mobilne, interoperabilne te razmjestive i održive u području operacija.

U regiji jugoistočne Europe stanje oružanih sukoba iz bliske prošlosti zamijenjeno je širokim opsegom te razgranatom mrežom multilateralne i bilateralne suradnje. To je, u najvećoj mjeri, posljedica snažnog utjecaja vanjskih čimbenika, ali i težnji svih država regije za što tješnjim povezivanjem s euroatlantskom zajednicom. Države regije jugoistočne Europe prepoznale su važnost regionalne suradnje te, uz podršku euroatlantske zajednice, osnovale niz inicijativa za suradnju. Unatoč navedenim pozitivnim obilježjima sigurnosnog okružja, još uvijek postoje potencijalne sigurnosne prijetnje, koje proizlaze iz otvorenih pitanja u regiji, uzrokovanih ponajprije teškim nasljeđem iz devedesetih godina prošlog stoljeća. U okviru spektra potencijalnih regionalnih prijetnji ne može se u potpunosti isključiti niti mogućnost oružanih sukoba, zbog čega još uvijek postoji potreba za prisutnošću međunarodnih vojnih i policijskih snaga u pojedinim zemljama regije. Polazeći od znatno ojačane međunarodne pozicije Republike Hrvatske, neupitno determinirane pripadnošću NATO-u i EU-u, Oružane snage će još aktivnije sudjelovati u projektima multilateralne i bilateralne regionalne suradnje

jačajući regionalnu stabilnost i dobrosusjedstvo te pomažući državama regije u procesu pristupanja euroatlantskim integracijama, ne zanemarujući pri tome multilateralnu i bilateralnu suradnju sa svim saveznicima i partnerima u euroatlantskoj zajednici i šire.

Sudjelovanje u UN-ovim mirovnim misijama bit će i dalje jedan od prioriteta u kontekstu hrvatskog doprinosa u održavanju međunarodnog mira i sigurnosti. Republika Hrvatska kroz vlastito je ratno iskustvo stekla stručnost u upravljanju UN-ovim mirovnim misijama koje su se potvrdile važnim mehanizmom za zaustavljanje međunarodnih sukoba. U tom smislu Republika Hrvatska ima dodatnu vjerodostojnost i globalno primjenjivo konkretno znanje, kao i odgovornost da svoju izvrsnost primjeni u provedbi međunarodnih mirovnih aktivnosti te praktičnih iskustava.

Kada je riječ o Europskoj Uniji, očigledne posljedice ulaska u Uniju, poput ukidanja carina, uvođenja relativno slobodnog tržišta, veće slobode kretanja ili odvajanja od i dalje opasnoga geopolitičkog konteksta bivše Jugoslavije, nema potrebe posebno elaborirati. One druge, manje transparentne posljedice ulaska, tiču se promjena u funkcioniranju države na svim značajnim razinama: od obrazovanja, preko pravosuđa, do javne uprave, ali i u funkcioniranju privatnih tvrtki koje će se morati radikalno modernizirati kako bi ostale konkurentne na polumilijardskom tržištu ujedinjene Europe. Članstvo otvara velike mogućnosti poduzetnicima koji imaju ideje, znanje, inovativnost i sposobnosti, ali može biti prijatna onima koji se ne mogu ili ne znaju nositi s konkurentskim izazovima velikog, otvorenog tržišta. Kako bi iz članstva izvukli ono najbolje i kako bi građanstvo EU-a koristili na najbolji mogući način, svi dijelovi hrvatskoga društva trebaju preuzeti svoj dio odgovornosti i raditi zajednički. Prvenstveno se to odnosi na vladu i njezine institucije na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, ali i na druge društvene institucije poput primjerice akademske zajednice, organizacija civilnog društva, poduzetnika, sindikata i ostalih.

8.1 HRVATSKA OD UVOZNIKA DO IZVOZNIKA SIGURNOSTI I NATRAG

Procesi kroz koje je Republika Hrvatska prošla od proglašenja svoje samostalnosti pa do danas transformirali su je iz zemlje uvoznice sigurnosti u zemlju izvoznicu sigurnosti. Međutim, Republika Hrvatska i danas u nekim aspektima djeluje kao uvoznica sigurnosti. Ukoliko priznajemo činjenicu da je uvoz naoružanja, vojne tehnike i streljiva ranih devedesetih godina predstavljao dimenziju uvoza sigurnosti, utoliko moramo prihvatiti činjenicu da se uvoz opreme iz inozemstva i dalje odvija. Zbog nedovoljno razvijene

industrije, na žalost, ne postoje mogućnosti proizvodnje svih materijalnih komponenata nužnih za normalno funkcioniranje vojske, zbog čega je Republika Hrvatska prisiljena osloniti se na kupovinu od zemalja saveznica. Riječ je u prvom redu o uvozu visoke vojne tehnike, poput zrakoplova ili helikoptera, i njenoj modernizaciji. Razlika je u tome što je uvoz naoružanja za vrijeme Domovinskog rata predstavljao kritičnu nužnost za očuvanje teritorijalne cjelovitosti i suvereniteta, dok je u sadašnje vrijeme uvoz u svrhu održavanja učinkovitosti sustava Oružanih snaga. Nadalje, sam sistem kolektivne sigurnosti utemeljen je na međudnosu između uvoza i izvoza sigurnosti. Republika Hrvatska, kao dio sistema kolektivne sigurnosti, djeluje kao izvoznik sigurnosti prema cjelokupnom euroatlantskom prostoru. U isto vrijeme, druge države koje su dio sistema kolektivne sigurnosti također pozitivno djeluju na sigurnost tog istog prostora, samim time i na sigurnost Republike Hrvatske. U tom smislu moguće je ustvrditi kako je Republika Hrvatska sudjelovanjem u sistemu kolektivne sigurnosti ujedno i izvoznik i uvoznik sigurnosti. Proces transformacije hrvatske sigurnosne politike nije potaknuo linearno pretvaranje Hrvatske iz uvoznika sigurnosti u isključivo izvoznika sigurnosti, već je rezultirao razvojem kompleksne mreže međudnosa uvoza i izvoza sigurnosti.

9. ZAKLJUČAK

Sigurnosni sustav Republike Hrvatske predstavlja iznimno kompleksan set pitanja, propisa, dokumenata, normi i institucija. Taj sustav nastajao je u iznimno turbulentnom vremenu, kako na teritoriju Republike Hrvatske tako i u širem europskom geopolitičkom okruženju. Rani razvoj hrvatskog sigurnosnog sustava obilježen je ratnim okolnostima i funkcionalnim prioritetom. Nakon proglašenja neovisnosti Hrvatska se suočila s vojnom agresijom, okupacijom značajnog dijela teritorija i narušavanjem stabilnosti i nacionalnog integriteta. Tokom Domovinskog rata Hrvatska je bila korisnica i uvoznik sigurnosti kroz mehanizme nabavke oružja i vojne opreme, angažiranja stranih stručnjaka koji su pomagali pri izgradnji funkcionalnog sigurnosnog sustava te kroz instituciju mirovnih misija Ujedinjenih naroda. Ova se situacija počinje mijenjati nakon oslobađanja okupiranoga područja i prestankom ratnih operacija. Krajem devedesetih godina Hrvatska intenzivno započinje procese pristupanja euroatlantskim integracijama. Nakon gotovo desetljeća korjenitih promjena, reforme obrambenog sustava i Oružanih snaga te usklađivanja svih pravnih propisa s pravnom stečevinom Europe naša zemlja ostvarila je dva povijesna

gestrateška cilja te 1. travnja 2009. postala članicom NATO saveza, a četiri godine kasnije, 1. srpnja 2013., ušla je u Europsku uniju. Ulaskom u navedene organizacija Republika Hrvatska postala je dio sistema kolektivne sigurnosti i samim time suodgovorna za sigurnost i stabilnost svojih zemalja saveznica. Od tog trenutka Hrvatska više nije konzument sigurnosti i pasivni promatrač, već aktivni sudionik na međunarodnoj sigurnosnoj političkoj sceni. Time su se sigurnosni položaj Hrvatske i njena sigurnosna politika veoma izmijenili. Od nestabilne zemlje i uvoznice sigurnosti s početka devedesetih godina 20. stoljeća, Republika Hrvatska se transformirala u današnju izvoznicu sigurnosti i stabilnosti. Najočitiiji primjer izvoza sigurnosti je sudjelovanje Republike Hrvatske u brojnim međunarodnim mirovnim operacijama diljem svijeta jer je medijski najpopraćeniji i najvidljiviji zbog fizičke prisutnosti pripadnika OSRH u nestabilnim zemljama izvan granica Hrvatske. Druge dimenzije izvoznika sigurnosti određene su Strategijom nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske koja je donesena 2016. godine. Navedena strategija donesena je kao odjek sve složenije sigurnosne situacije u Europi i neposrednom europskom geopolitičkom susjedstvu i u bliskoj je korelaciji sa poimanjem sigurnosti navedenim tokom NATO summita u Walesu i Globalne strategije Europske unije za vanjsku i sigurnosnu politiku. Samim time Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske predstavlja vrhunac razvoja hrvatske sigurnosne politike. Uz sudjelovanje u mirovnim misijama, neke od značajnih aktivnosti koje Hrvatska poduzima u jačanju europske sigurnosti uključuju obranu vanjskih granica Europske unije, blisku suradnju i razmjenu informacija sa zemljama saveznicama, povećanje vlastitih obrambenih kapaciteta te razvijanje sposobnosti suprotstavljanja hibridnim djelovanjima. Na taj način Republika Hrvatska, zajedno s ostalim zemljama, pridonosi jačanju međunarodnog mira i stabilnosti

Kao članica euroatlanskih integracija, zajedno s ostalim demokratskim zemljama, Republika Hrvatska se nalazi pred novim izazovima suvremenog društva. Među ostalim, to uključuje borbu protiv terorizma, organiziranog i kibernetičkog kriminala, obranu od hibridnih prijetnji, kao i očuvanje okoliša te zaštitu i promicanje ljudskih prava. U godinama koje slijede Hrvatska ima priliku uspješno odgovoriti na te izazove, postati razvijena moderna zemlja te opravdati ulogu lidera u regiji.

POPIS LITERATURE

- Axelrod, A. (2014). *Mercenaries: A Guide to Private Armies and Private Military Companies*. London: SAGE Publications.
- Barić, R. (2004). „Transformacija NATO-a i hrvatska obrambena reforma“. *Polemos* 7(13-14): 45-89.
- Bilandžić, M. (2008). „Hrvatska vojska u međunarodnim odnosima“. *Polemos* 11(2): 11-27.
- Buzan, B.; Wæver, O.; de Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Caratan, B. (2008). „Hrvatska u regionalnom kontekstu“. *Analiza hrvatskog politološkog društva* 4(1): 61-72.
- Cifrić, I. (1996). „Tranzicija i transformacija – između norme i prakse“. *Socijalna ekologija* 5(2): 135-153.
- Clark, W. K. (2001). *Waging Modern War*. New York: PublicAffairs Books.
- Collins, A. (2010). „Što su sigurnosne studije?“ U: Alan Collins (ur.) *Suvremene sigurnosne studije*. Zagreb: Politička kultura.
- Cvrtila, V. (2004). *Hrvatska i NATO*, Zagreb: Centar za politološka istraživanja.
- Diehl, P. F. (2008). *Peace Operations*. Cambridge: Polity Press.
- Dunigan, M. (2011). *Victory for Hire: Private Security Companies' Impact on Military Effectiveness*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Filipović, V. (2008). „Kontroverze Vanceova plana“. *Polemos* 11(21): 91-110.
- Fruchart, D.; Holtom, P.; Wezeman, S. T. (2007). *United Nations Arms Embargoes, Their Impact on Arms Flows and Target Behaviour*. Uppsala: Elanders.
- Gareljić, Z. (2004). „Uloga Ministarstva obrane i Oružanih Snaga u procesu integracije Republike Hrvatske u NATO“. U: Lidija Čehulić (ur.) *NATO i novi međunarodni odnosi*, Zagreb: Politička kultura.
- Herring, E. (2010). „Vojna sigurnost“. U: Alan Collins (ur.) *Suvremene sigurnosne studije*. Zagreb: Politička kultura.
- Jakešević, R. (2011). „Mirovne misije ujedinjenih nacija nakon hladnog rata“. *Godišnjak Fakulteta političkih nauka u Beogradu* 5: 377-399.
- Jakešević, R. (2012). „Mirovne misije i sigurnosna politika Hrvatske“. *Političke analize* 3(12): 22-26.

- Kerr, P. (2010). „Ljudska sigurnost“. U: Alan Collins (ur.) *Suvremene sigurnosne studije*. Zagreb: Politička kultura.
- Lanščak, N. (2014). „Politička korupcija kao prijetnja nacionalnoj sigurnosti: Teorijski pristupi kopenhavske škole“. *Polemos* 17(1-2): 147-166.
- Lozančić, D.; Burđelez, M. (1998). „A Brief Review of Civil-Military Relations in the Republic of Croatia“. *Politička misao* 35(5): 36-56.
- Lukić, R. (2006). „Vanjska politika Clintonove administracije prema ratovima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (1993.-1995).“ *Časopis za suvremenu povijest* 38(1): 7-39.
- Matika, D. (2006). „U susret euroatlantskim sigurnosnim integracijama“. *Defendologija* 9 (1-4): 11-21.
- Merkel, W. (2011). *Transformacija političkih sustava*. Zagreb: Biblioteka Politička misao.
- Mihaljević, B. (2006). „Europska sigurnosna i obrambena politika“. *Defendologija* 9 (1-4): 4-10
- Miškuljin, I. (2011). „Republika Hrvatska i mirovna operacija Ujedinjenih naroda: kada, kako i zašto je došlo do njezine realizacije?“. *Historijski zbornik* 64(1): 121-159.
- Parlov, L.; Vlahović, D. (2016). „Pogled unatrag na razvoj pobjedničkih Oružanih snaga RH“. *Hrvatski vojnik* 500: 10-19.
- Peračković, K. (2004). „Sociologija tranzicije: strukturalni, sociokulturni i neomodernizacijski pristup“. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 13(3): 487-504.
- Rodik, P. (2011). *Društvena uloga i identitet Oružanih snaga Republike Hrvatske*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet, Zagreb.
- Rogić, I.; Smerić, T.; Mišetić, A.; Franc, R. (2006). *Hrvatska vojska – hrvatsko društvo (Studija ostvarivosti)*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Rudolf, D. (2014). „Zajednička sigurnosna i obrambena politika Europske unije prema Lisabonskom ugovoru“. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 51(3): 557-574
- Sahle, E. N. (2010). *World Orders, Development and Transformation*. London: Palgrave Macmillan Publishers.
- Skok, D. (2007). „NATO, redefinition of security and Croatia“ *ADRIAS* 14: 139-149.
- Singer, P. W. (2003). *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*. New York: Cornell University Press.
- Tatalović, S. (2003). *Hrvatska i NATO*, MP2, str. 203 - 222.
- Tatalović, S.; Bilandžić, M. (2005). *Osnove nacionalne sigurnosti*, Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova RH, Policijska akademija.

- Tatalović, S. (2006). *Nacionalna i međunarodna sigurnost*. Zagreb: Politička kultura.
- Tatalović, S. (ur.) (2008). *Hrvatska i europsko sigurnosno okruženje*, Zagreb: Politička kultura.
- Tatalović, S. (2011). „Trebala li Hrvatskoj nova strategija nacionalne sigurnosti?“. *Političke analize* 2(6): 34-37.
- Tomić, Đ. (2011). „Od transformacije do tranzicije i nazad“. U: Veselinović, A.; Atanacković, P.; Klarić, Ž. (ur.) *Izgubljeno u tranziciji – Kriitička analiza procesa društvene transformacije*. Beograd: Rosa Luxemburg Stiftung.
- Vankovska-Cvetkovska, B. (1999). „Vojska i mir poslije Hladnog rata: u potrazi za novom misijom vojske“. *Polemos* 2(1-2): 43-53.
- Vijeće Europske unije (2009). *European Security Strategy: A Secure Europe In a Better World*. Bruxelles: Vijeće Europske unije.
- Vijeće Europske unije (2016). *Zajednička vizija, zajedničko djelovanje: jača Europa. Globalna strategija Europske unije za vanjsku i sigurnosnu politiku*. Bruxelles: Vijeće Europske unije.

ZAKONI I PROPISI

- Dugoročni plan razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske 2006. – 2015., Narodne novine, broj 81/2006.
- Pravilnik o normizaciji u ministarstvu obrane i Oružanim snagama Republike Hrvatske, Narodne novine, broj 153/2009.
- Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, Narodne novine, broj 32/2002.
- Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, Narodne novine, broj 73/2017.
- Strateški pregled obrane, Narodne novine, broj 101/2013.

INTERNETSKE STRANICE

- Defender.hr. *Pokreće se revizija dugoročnog plana razvoja OSRH*, prikazano na <http://www.defender.hr/naslovnica-izdvojeno/pokrece-se-revizija-dugorocnog-plana-razvoja-osrh>, učitano 29. rujna 2017.

- Drent, M., Zandee, D. (2014). „A reborn Alliance in a troubled world? NATO after Wales.“ *Atlantisch Perspectief* 38(7): 15-19. Dostupno na: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/Atlantisch_Perspectief_7_2014_Drent_&_Zandee_Reborn_Alliance.pdf, učitano 1. ožujka 2018.
- Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata (2013). „Kronologija Domovinskog Rata (s osvrtom na pojedine događaje od 1945. do 1990.“ Dostupno na: <http://centardomovinskograta.hr/wp-content/uploads/2013/06/Domovinski-Rat-Kronologija.pdf>, učitano 26. svibnja 2017.
- Republika Hrvatska, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. *Hrvatska u mirovnim misijama i operacijama NATO-a*, prikazano na <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/medunarodna-sigurnost/mirovne-misije/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama-nato-a>, učitano 24. kolovoza 2017.
- Republika Hrvatska, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. *Hrvatska u mirovnim misijama i operacijama UN-a*, prikazano na <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/medunarodna-sigurnost/mirovne-misije/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama-un-a>, učitano 12. srpnja 2017.
- Republika Hrvatska, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. *Hrvatska u mirovnim misijama i operacijama ZSOP-a*, prikazano na <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/medunarodna-sigurnost/mirovne-misije/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama-zsop-a>, učitano 16. srpnja 2017.
- Republika Hrvatska, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. *Međunarodne mirovne misije na tlu RH*, prikazano na <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/medunarodna-sigurnost/mirovne-misije/medunarodne-mirovne-misije-na-tlu-rh/>, učitano 24. kolovoza 2017.